

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Ene Liis Lisovik

PIIRIÜLESE PANKROTIMENETLUSE PROBLEEME

Lõputöö

Juhendaja:

Kerly Randlane, PhD

Tallinn 2019

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2019
Tööpealkiri eesti keeles: Piiriülese pankrotimenetluse probleeme Töö pealkiri võõrkeeles: Problems in Cross-border Bankruptcy Proceedings Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ning koosneb 47 leheküljest. Töö koostamisel on kasutatud 27 allikat. Kõikidele allikatele on töös viidatud. Lõputöö probleem seisneb asjaolus, et Euroopa Liidu poolt vastu võetud ning uuesti sõnastatud maksejõuetusmenetlust reguleerivas määruses ilmnevad vastuolud siseriiklike õigusaktidega ning lisaks võivad ilmned probleemid menetluste algatamisel ning kohtualluvuse selgitamisel. Seetõttu võivad piiriüleised menetlused venida ebamõistlikult pikaks ning kulukaks. Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada piiriülese pankrotimenetluse peamised probleemid. Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded: 1. Anda ülevaade pankrotimenetlusest üldiselt. 2. Anda ülevaade piiriülese pankrotimenetluse erisustest. 3. Analüüsida määruse rakendamise seotud probleeme. 4. Analüüsida menetluse algatamise ning kohtualluvusega seotud probleeme. Analüüsi tulemusena selgus, et suurim probleem piiriüleses pankrotimenetluses on kohtualluvuse määramine. Näiteks on enamuste maksejõuetusmenetluste probleemkohaks see, et nad ei kuulu ühe kohtualluvuse pädevusse. Määrus kohtualluvust ei reguleeri, mistõttu on see antud siseriiklike regulatsioonide pädevusse. Siinkohal esineb vastuolu määruse ning kohaliku seaduse vahel. Määrus sätestab põhimenetluse kohtualluvuse selle järgi, kus asub võlgniku põhihuvi kese, kohalik seadus aga sätestab, et võlgniku vastu võib esitada hagi tema viimase teadaoleva elukoha järgi. Sellest tulenevalt võib tekkida probleeme riigisisese kohtualluvuse määramisega sellistes olukordades, kus võlgniku põhihuvi kese on näiteks Eestis, kuid elukoht asub mõnes teises riigis. Probleemi lahenduseks pakuti välja muuta pankrotiasjade kohtualluvuse regulatsiooni tervikuna nii, et kohtualluvuse määratlus läheks kokku määruses sätestatuga või täiendada praegu olemasolevaid pankrotiasjade kohtualluvuse sätteid uute regulatsioonidega, kus määruse järgi alluks pankrotiasi Eesti kohtule ka siis, kui võlgniku elukoht ei asuks Eestis.	
Võtmesõnad: <i>pankrotimenetlus, võlgnik, võlausaldaja, maksejõuetus, piiriülene, kohus</i>	
Võõrkeelsed võtmesõnad: cross-border, bankruptcy, insolvency, debtor, proceedings, court	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia	
Töö autor: Ene Liis Lisovik Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.	
Allkiri:	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Kerly Randlane	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Kolledž direktor: Kerly Randlane	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. PANKROTIMENETLUSEST ÜLDISELT	7
1.1 Pankrotimenetluse mõiste, protsess ja nõuded	7
1.2 Piiriülese pankrotimenetluse erisused	15
2. PEAMISED PROBLEEMID PIIRIÜLESES PANKROTIMENETLUSES	22
2.1 Määruse rakendamisega seotud probleeme	22
2.2 Menetluse algatamise ning kohtualluvusega seotud probleeme	29
KOKKUVÕTE	39
SUMMARY	42
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	44
Lisa 1. Intervjuu küsimused pankrotihaldurile	47

SISSEJUHATUS

Rahvusvaheline turg ning kaubandusõigused annavad suurema vabaduse tegutseda mitmes erinevas riigis, mis on ka üheks põhjuseks pankrotimenetluste arvu kasvule. Pankrotimenetluse eesmärgiks on rahuldada võlausaldajate ja kolmandate osapoolte nõuded võlgniku vara arvel. Sellise rahvusvahelise valdkonna haldamiseks ei piisa siseriiklikest regulatsioonidest, vaid on vaja täiendavat rahvusvahelist kooskõlastatud reguleerimist. Kuna pankrotimenetluses saavad riivata nii võlausaldajate kui ka võlgniku huvid, siis on oluline, et piiriülene pankrotimenetlus oleks võimalikult läbimõeldult reguleeritud.

Lõputöö teema aktuaalsus tuleneb 29. mail 2000 Euroopa Liidu Nõukogu poolt vastu võetud ning 31. mail 2002 jõustunud maksejõuetusmenetlust reguleerivast määrusest 1346/2000 ning 20. mail 2015 uuesti sõnastatud 2015/848 maksejõuetusmenetluse määrusest ning nendega kaasnevatest probleemidest. Probleeme on tekitanud olukord, kus eri riikides on pankrotimenetluse küsimused reguleeritud riigisiselt mõneti erinevalt, mis ajendas ühtse raamistiku järele. Teema olulisust rõhutab ka Justiitsministeerium, kus plaanitakse kaardistada piiriülese pärandvara pankrotimenetluse probleeme ning teha vajaminevaid täpsustusi siseriiklikus maksejõuetuse õiguses. Lisaks on Justiitsministeerium (2016) välja töötanud maksejõuetusõiguse revisjoni läbiviimise detailse tegevuskava, kus üheks analüüsivaldkonnaks on piiriülene pankrotimenetlus.

Teemat võib pidada uudseks, sest autorile teadaolevalt ei ole varem rakenduskõrghariduse lõputöodes käsitletud piiriülest pankrotimenetlust uuesti sõnastatud maksejõuetusmenetluse määruse näitel või sellega kaasnevaid probleeme. Seejuures peavad ka Eesti pankrotihaldurid olema pädevad piiriüleste pankrotimenetluste küsimustes ning olema valmis nendega tegelema, mistõttu riigisiseste regulatsioonide täiustamine on vajalik. Lõputöös uuritakse piiriülest pankrotimenetlust, sellega kaasnevaid probleeme ning otsitakse võimalikke lahendusi.

Lõputöö probleemiks on asjaolu, kuivõrd Euroopa Liidu kehtestatud maksejõuetust reguleeriv määrus on vastuolus riigisiseste regulatsioonidega? Samuti ei reguleeri määrus kõiki piiriüleses pankrotimenetluses ilmnevaid küsimusi. Lõputöös uuritakse praktilisi ning

õiguslikke probleeme, mis on tekkinud Euroopa Liidu Nõukogu poolt vastu võetud ja uuesti sõnastatud maksejõuetusmenetlust reguleeriva määruse rakendamisel. Määruse vastuolu siseriiklike regulatsioonidega võib oluliselt mõjutada pankrotimenetluste efektiivsust. Sellest tulenevalt võib ilmned a vajadus siseriiklike regulatsioonide muutmiseks või nende täiendamiseks.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada piiriülese pankrotimenetluse peamised probleemid.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimistulesanded:

1. Anda ülevaade pankrotimenetlusest üldiselt.
2. Anda ülevaade piiriülese pankrotimenetluse erisustest.
3. Analüüsida määruse rakendamisega seotud probleeme.
4. Analüüsida menetluse algatamise ning kohtualluvusega seotud probleeme.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse kvalitatiivset uurimismetoodikat. Andmete kogumise meetodina analüüsitakse erialakirjandust, sealhulgas nii eesti- kui inglisekeelseid allikaid. Lisaks analüüsitakse teemakohaseid seadusi ja kohtulahendeid. Piiriülese pankroti probleemide välja selgitamiseks ning lahenduste pakkumiseks uuritakse teemakohast kirjandust ning viiakse läbi ekspertintervjuu pankrotihalduriga.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, kus esimese peatüki esimeses alapeatükis selgitatakse pankrotimenetluse mõistet ning antakse ülevaade pankrotimenetlusest üldiselt. Antud peatükis ülevaate andmiseks selgitatakse pankrotimenetluse mõistet ning kirjeldatakse pankrotimenetluse protsessi ning nõudeid. Samuti tuuakse välja juriidilise ning füüsilise isiku pankrotimenetluse erisused ning pankrotihalduri ülesanded. Esimese peatüki teises alapeatükis antakse ülevaade piiriülese pankrotimenetluse erisustest.

Teises peatükis selgitatakse välja ning analüüsitakse peamiseid probleeme, mis esinevad piiriüleses pankrotimenetluses. Teise peatüki esimeses alapeatükis analüüsitakse probleeme, mis on tekkinud määruse rakendamisega. Teise peatüki teises alapeatükis selgitatakse probleeme, mis on tekkinud piiriülese pankrotimenetluse algatamisel. Lisaks keskendutakse probleemidele, mis on seotud kohtualluvuse määramisega. Analüüsitud probleemidele pakutakse välja lahendused analüüsides asjakohaseid allikaid ning toetudes läbi viidud intervjuule.

Lõputöö koostamisel on kasutatud erialakirjandust ning teadusartikleid. Lisaks kasutatakse töös 01.01.2019 seisuga õigusaktide redaktsioone. Töö teoreetilises osas kasutatakse EBSCO ja Google Scholar andmebaase, Sisekaitseakadeemia raamatukogu raamatuid, inglise- ja eestikeelseid artikleid ning Google otsingumootorit. Töö empiirilises osas kasutatavaid andmeid kogutakse teadusartiklitest ning lisaks viiakse läbi ekspertintervjuu.

1. PANKROTIMENETLUSEST ÜLDISELT

1.1 Pankrotimenetluse mõiste, protsess ja nõuded

Võlgnikul on pankrotioht kui tema kohustused on suuremad kui tema varad ning antud nähtus ei ole enam ajutine. See tähendab, et võlgniku varade arvelt ei ole enam võimalik võlausaldajate nõudeid rahuldada. Äriseadustiku § 180 lg 5¹ kohaselt peavad need osahingud, kelle maksejõuetus ei ole majanduslikust olukorrast tulenevalt enam ajutine, esitama kohtule pankrotiavalduse mitte hiljem kui 20 päeva möödumisel. Et kõikide osapoolte nõuded saaksid rahuldatud algatatakse võlgniku pankrotiavalduse alusel kohtu määrusega menetlus. Pankroti võivad välja kuulutada ka võlausaldajad pankrotiavalduse alusel. Pankrotimenetluse viib läbi kohtu poolt määratud pankrotihaldur ning võlausaldajad on kohustatud seda kinnitama.

Eesti pankrotimenetlust reguleerib Pankrotiseadus (edaspidi PankrS). PankrS § 1 avab pankroti mõiste, kus pankrot on võlgniku kohtumäärusega väljakuulutatud maksejõuetus. PankrS § 1 lg 2 alusel on võlgnik maksejõuetu, kui võlgnikul ei ole võimalik rahuldada võlausaldajate nõudeid ning selline suutmatus ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. Juriidilisest isikust võlgnik on maksejõuetu, kui tema vara ei kata enam tema kohustusi ning sellist seisundit ei saa majanduslikust olukorrast tulenevalt pidada ajutiseks. See tähendab, et võlgnik on püsivalt maksejõuetu, kui tema kohustused ületavad oluliselt tema varasid.

Pankrotimenetluse eesmärgiks on rahuldada kõikide menetluses osalevate isikute nõuded. PankrS § 2 alusel rahuldatakse pankrotimenetluse käigus võlausaldajate nõuded võlgniku vara arvel, kas võlgniku vara võõrandamise või võlgniku ettevõtte tervendamise kaudu. Lisaks antakse PankrS § 2 alusel füüsilisest isikust võlgnikule pankrotimenetluse kaudu võimalus vabaneda oma kohustustest ning selgitatakse välja võlgniku maksejõuetuse põhjused.

Maksejõuetuse ilmnemisel esitatakse kohtule võlgniku pankrotiavaldus, mille menetlemine kuulub maakohtu pädevusse. Menetlus võib toimuda nii kohtu- kui ka kohtuvälisena. Pankrotimenetlusele kohaldatakse üldjuhul tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud.

Pankrotiseaduse kohaselt vastanduvad kaks menetlusliiki: traditsiooniline, mis on enamasti ettevõtjate jaoks sobilik menetlus ning tarbija pankrotimenetlus isikutele, kes ei suuda enam iseseisvalt majandustegevusega tegeleda. (Foerste, 2018, lk 9)

Pankrot algab pankroti avalduse esitamisega. Enamikel juhtudel esitab pankrotiavalduse võlgnik. Teatavatel asjaoludel võivad avalduse esitada ka võlausaldajad, kes niiviisi algatavad pankroti sunniviisiliselt (Bernstein, et al., 2019, p. 10). Esmalt kontrollib kohus, kas võlgnik on pankrotivõimeline. Võlausaldajate esitatud avalduste puhul, kas tegemist on maksejõuetusega või ülemääraste võlgnevustega. Võlausaldaja peab põhistama võlgniku maksejõuetuse ning tõendama selle olemasolu (Foerste, 2018, lk 9-10). Muuhulgas peab võlausaldaja võlgniku maksejõuetuse põhistamiseks tuginema vähemalt ühele PankrS § 10 sätestatud asjaolule. Selleks võib olla näiteks asjaolu, et võlgnik ei ole täitnud oma kohustusi 30 päeva jooksul pärast nende sissenõutavaks muutumist, võlgniku suhtes toimivas täitemenetluses ei ole kolme kuu jooksul vara puudumise tõttu saadud nõuet rahuldada või näiteks teatab võlgnik ise võlausaldajatele, kohtule või avalikkusele, et ei suuda oma kohustusi täita. Lisaks kontrollib kohus, kas avaldus on põhjendatud, see tähendab, kas on tegemist maksejõuetusega ning kas võlgnikul on piisavalt vara, et katta vähemalt menetlusega seotud kulud. Selleks nimetab kohus ajutise pankrotihalduri. Kui vähemalt üks menetluse algatamise tingimustest ei ole täidetud, siis lükatakse pankrotiavaldus tagasi. Kui tingimused on täidetud, järgneb pankrotimenetluse algatamine, millega samal ajal nimetatakse lõplik pankrotihaldur ning avaldatakse vastav määrus (Foerste, 2018, lk 9-10).

Pankroti algatamise ning pankrotiavalduse läbivaatamise vahel olev aeg sõltub sellest, kas pankroti algatajaks on võlgnik või võlausaldaja. PankrS § 27 lõike 1 ja 2 kohaselt vaatab kohus reeglina võlgniku pankrotiavalduse läbi 10 päeva jooksul menetluse algatamisest, võlausaldaja avalduse 30 päeva jooksul. Kaalukatel põhjustel võib võlgniku avalduse läbivaatamist pikendada vastavalt 30 päevani ning võlausaldajate avaldust kuni kahe kuuni. PankrS § 27 lõike 4 alusel jätab kohus pankrotiavalduse läbi vaatamata kui võlausaldaja ei ole läbivaatamise ajaks tasunud riigilõivu. PankrS § 27 kohaselt langetab kohus pankrotiavalduse suhtes otsuse ning kas kuulutab pankroti välja, jätab avalduse rahuldamata või lõpetab menetluse raugemise tõttu. Kohus jätab avalduse rahuldamata kui võlgnik ei ole maksejõuetu. Pankrotimenetluse raugemine pankrotti välja kuulutamata tähendab olukorda, kus olenemata võlgniku maksejõuetusest ei jätku piisavalt ressursi

pankrotimenetluse kulude katteks ning vara ei ole enam võimalik tagasi võita või tagasi nõuda (PankrS § 29).

Kui enne pankroti väljakuulutamist nimetab kohus ametisse ajutise pankrotihalduri, siis pankroti väljakuulutamise korral nimetatakse ametisse pankrotihalduri, kes on menetluse kesksel kohal. PankrS § 54¹ kohaselt on pankrotihaldur võlgniku seaduslik esindaja, kes teeb pankrotivaraga seonduvaid tehinguid ja muid toiminguid, mida võlgnik enam oma varaga teha ei saa. Kui juriidilisest isikust võlgniku pankrotivaraga võib haldur teha kõiki toiminguid, siis füüsilisest isiku võlgniku vara puhul võib haldur teha vaid neid toiminguid, mis on vajalikud pankrotimenetluse eesmärgi saavutamiseks ning halduri ülesannete täitmiseks (PankrS § 54¹ lg 2). PankrS § 55 sätestab pankrotihalduri põhikohustused ning õigused, kus üheks põhikohustuseks on kõigi võlausaldajate ning võlgniku õiguste ja hüvede kaitsmine. Lisaks peab pankrotihaldur tagama seadusliku, kiire ning majanduslikult otstarbeka pankrotimenetluse.

Pankroti väljakuulutamise korral võtab kohus arvesse pankrotihalduri arvamust. Pankroti väljakuulutamise eelduseks on võlgniku maksejõetus. Võlgniku algatatud pankrotiavalduse puhul võib kohus pankroti välja kuulutada ka siis, kui maksejõuetus võib tulevikus tõenäoliselt tekkida. Pankroti väljakuulutamisel on võlgniku avalduse suhtes maksejõuetuse põhjendamise nõue leebem kui võlausaldajate avalduse suhtes. See tähendab, et võlgniku avalduse puhul eeldatakse maksejõuetust, sest võlgnikul peaks eelduslikult olema kõige parem ülevaade oma majanduslikust seisust. Pankroti kuulutab välja kohus ning otsus kuulub viivitamatult täitmisele. Seejuures otsuse täitmist ei saa peatada ega ajatada. Väljakuulutamisega läheb võlgniku vara käsutamiseõigus pankrotihaldurile (Alekan, 2004, lk 84-85). PankrS § 33 alusel avaldab kohus võlausaldajate teavitamiseks Ametlikes Teadaannetes pankrotiteate, milles märgitakse andmed pankroti väljakuulutamise, võlgniku ja halduri kohta ning tähtaeg nõuete esitamiseks. Samuti võlausaldajate esimese üldkoosoleku toimumise aeg ja koht ning asjaolu, et võlgnevusi võib võlgniku eest edaspidi vastu võtta ainult nimetatud haldur (PankrS § 79). Lisaks teatele Ametlikes Teadaannetes, teavitab haldur võlausaldajaid ka kirjalikult, väljaarvatud juhul kui neid on üle saja (Alekan, 2004, lk 85).

PankrS § 21 lõike 1 ja 2 alusel teatatakse juriidilisest isikust võlgniku pankroti väljakuulutamisest Äriregistrile ning mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrile

esitatakse pankrotiotsuse ja teiste menetluse jooksul tehtud otsuste ja määruste ära kirjad. Pankrotihaldur edastab andmed kinnistusraamatusse, laevakinnistusraamatusse ja väärtpaberiregistrisse, et seada võlgniku varale vastav keelumärke või see blokeerida (PankrS § 21 lg 3). Alates pankroti väljakuulutamisest saab pankrotihaldurist võlgniku esindaja. Siiski menetletakse pooliolevaid kohtumenetlusi edasi pankrotihalduri osavõtul ning nõusolekul, väljaarvatud juhul kui pankrotihaldur on nõus, et menetluses edasi osaleb võlgnik. Samuti otsustab pankrotihaldur võlgniku lepinguliste kohustuste täitmise jätkamise pärast pankroti väljakuulutamist. Lepingu täitmise jätkamisest või sellest keeldumisest tuleb lepingu teisele osapoolle teatada, et teine osapool saaks vajadusel oma nõuded esitada pankrotimenetluses (Alekand, 2004, lk 85).

Pankrotimenetluse eesmärgiks on täita kõikide osapoolte nõuded ning kohustused. Võlausaldajate nõuete rahuldamine eeldab pankrotivara realiseerimist. Selleks avaldatakse PankrS § 33 lõike 2 alusel Ametlikes Teadaannetes nõuete esitamise tähtjad.

Pankrotimenetluses on oluline tähtsus pankrotivõlausaldaja nõuetel. Võlausaldajaks on isik, kellel on võlgniku vastu varaline nõue, mis on tekkinud enne pankroti väljakuulutamist. Üldkoosoleku hääled on praktikas pankrotimenetluse juhtimise seisukohalt määrava tähtsusega. Kuna võlausaldajad otsustavad menetluse jaoks olulise tähtsusega küsimusi, on võlaandjal menetluse juhtimiseks ja selles võimalikult efektiivseks osalemiseks vajalik omada nii palju hääli kui võimalik. Teisisõnu, mida suurem on võlausaldaja nõue, seda suurem on võimalus, et võlausaldajate üldkoosolekul võetakse vastu otsus, mille poolt hääletas antud võlausaldaja. (Varusk, 2009, lk 1; Arvisto ja Saarma, 2001, lk 733)

Pankrotimenetluses osalemise eelduseks on võlausaldaja nõude esitamine. PankrS § 93 lõike 1 alusel on võlausaldajatel aega oma nõuete teatamiseks maksimaalselt kaks kuud alates pankrotiteate avaldamisest Ametlikes Teadaannetes. PankrS § 94 järgi toimub nõudest teatamine nõudeavalduse esitamisega pankrotihaldurile ning avaldusele peavad olema lisatud nõuet tõendavad dokumendid. Need võivad olla näiteks lepingud, arved või muu. Kui avaldus on puudulik, annab pankrotihaldur võlausaldajatele puuduste likvideerimiseks aega kümme päeva. Kui puudusi selle aja jooksul kõrvaldada ei suudeta, võib nõue menetluses jääda tähelepanuta (PankrS § 94 lg 3). Võlausaldajatel on siiski kohtus õigus vaidlustada tähelepanuta jäetud üldkoosoleku otsus ning kui kohus leiab, et

üldkoosoleku otsus ei ole põhjendatud, tunnistatakse otsus selles osas kehtetuks ning nõue loetakse esitatuks (PankrS § 94 lg 4).

Võlausaldajal on pankrotimenetluses võimalik nõue tasaarvestada. Kui võlausaldaja võis enne pankroti väljakuulutamist oma nõude võlgniku nõudega tasaarvestada, siis võib võlausaldaja kaitstud nõude tasaarvestada ka pärast pankroti väljakuulutamist. Selleks peab kohtule esitama avalduse nõude tasaarvestamiseks. Avaldus tuleb esitada kohtule enne jaotusettepaneku kinnitamist (PankrS § 99 lg 1). Pankroti väljakuulutamise ajal edasilükkava tingimusega seotud nõude, nõude, mis ei olnud pankroti väljakuulutamise hetkel veel sissenõutav ning nõude, mis ei ole suunatud samaliigiliste kohustuste täitmiseks, saab tasaarvestada siis, kui edasilükkuv tingimus on saabunud, nõue on muutunud sissenõutavaks või kohustused samaliigilisteks. Nõuet ei saa tasaarvestada, kui edasilükkuv tingimus on saabunud või kui nõue muutub sissenõutavaks enne, kui võlaandja oma nõuet tasaarvestada saaks (PankrS § 99 lg 2).

Pankrotihaldur peab pankrotimenetluses tegema nõuetele läbiva kontrolli nõuetekohase vormistatuse üle. See tähendab kontrolli, kas selle on allkirjastanud pädev isik ning kas nõude olemasolu on piisaval tõendatud. Edasi vaatavad kõik nõuded üle ka võlaandjad ühiselt üldkoosolekul. (Alekan, 2004, lk 86)

Nõuete kaitsmine toimub võlausaldajate üldkoosolekul. Nõuete kaitsmise mõte on saavutada pankrotimenetluses olukord, kus kõik võlausaldajad saavad ülevaate võlgniku kohustuste mahust ja iseloomust. Lisaks saavad nii võlausaldajad kui ka võlgnik välistada võlgniku kohustuste hulgast nõude, millel puudub piisav õiguslik alus. Pankrotihalduril ja võlgnikul on koosolekul osalemine kohustuslik. Koosolek peab toimuma mitte varem kui üks kuu ning mitte hiljem kui kolm kuud peale nõuete teatamise tähtaega. Vajaduse korral on võimalik korraldada mitu nõuete kaitsmise üldkoosolekut. Nõuete osas, mida mõjuval põhjusel tähtaegselt ei esitatud, võib üldkoosolek ennistada nõude esitamise tähtaja. Kui nõude esitamise tähtaeg ei ole ennistatud, siis võetakse nõue küll kaitsmisele, kuid tunnustamise korral rahuldatakse pärast õigeaegselt esitatud tunnustatud nõuete rahuldamist. Nõuete kaitsmise koosolekut ei pea pankrotimenetluse käigus alati läbi viima. Kohtul on antud voli otsustamiseks, kas koosoleku toimumine on võlgniku pankrotivara olukorda arvesse võttes efektiivne või kas koosoleku asemel võiks menetlus toimuda hoopis lihtsustatud korras. (Alekan, 2004, lk 86; Varusk, 2009, lk 2)

Nõuete kaitsmise koosolekul vaadatakse nõuded üle esitamise järjekorras. Nõue on kaitstud ehk tunnustatud, kui pankrotihaldur ega ükski võlausaldaja üldkoosolekul nõudele vastu ei vaidle. Vastava aluse olemasolul on pankrotihalduril kohustus võlgniku ja võlausaldajate huvide kaitseks nõudele vastu vaielda. PankrS § 103 kohaselt koostatakse tunnustatud nõuete kohta nimekiri, kuhu märgitakse, millises osas on nõue rahuldatud, millisesse rahuldamisjärku antud nõue on jõudnud ning kas see on pandiga tagatud. Kaitsmiseta loetakse tunnustatuks selline nõue, mis on kohtu või vahekohtu jõustunud lahendiga rahuldatud (Aleksand, 2004, lk 86; Varusk, 2009, lk 3).

Kaitsmisele ei kuulu vaid üksnes võlaõiguslikud nõuded. PankrS § 100 lõike 1 kohaselt on üldkoosolekul võimalik kaitsta ka pandiõiguseid. Kaitsmata loetakse tunnustatuks üksnes need pandiõigused, mis on kantud kinnistusraamatusse, kommertspandiregistrisse või Eesti väärtpaberite keskreistrisse. Lisaks loetakse kaitsmiseta tunnustatuks ka eelnimetatud kohtu või vahekohtu otsusest tulenev nõue ning pandiõigus, mida on kohtu või vahekohtu otsusega tunnustatud (PankrS § 103 lg 4). Kui selgub, et nõue või pandiõigus on tunnustatud võltsitud andmetega või kui nõuete kaitsmise koosolekul on suurel määral seadust rikutud, siis võib nõuete kaitsmise koosolek ise nõude või pandiõiguse läbi vaadata (PankrS § 106 lg 2). Kui koosolekul ei tehta seda ühe kuu jooksul, võib võlausaldaja, võlgnik või pankrotihaldur esitada nõude või pandiõiguse tunnustamiseks hagi (PankrS § 106 lg 3).

Pankrotiotsuse tegemisega moodustub võlgniku varast pankrotivara. Pankrotivara on selline vara, mis oli võlgnikul pankroti väljakuulutamise ajal. Samuti vara, mis nõutakse või võidetakse tagasi ning kogu see vara, mis võlgnik on soetanud pankrotimenetluse ajal. Võlausaldajate nõuete rahuldamiseks ei kuulu selline võlgniku vara, millele seadusest tulenevalt ei või pöörata sissenõuet (Aleksand, 2004, lk 87; Varusk, 2009, lk 4). Varadele, millele sissenõuet pöörata ei saa ning mille realiseerimine võlgade katteks on välistatud on nimetatud Täitemenetluse seadustikus § 66. Loetelu koosneb eelkõige võlgniku isiklikest ning majapidamiseks vajalikest asjadest nagu näiteks riideesemed, köögitarbed ning toiduained.

Pankrotivara kasutamise eesmärgiks on võlausaldajate nõuete rahuldamine, kus võlgniku vara tuleb kõikide võlausaldajate vahel jagada võrdselt. Võlausaldajate võrdse kohtlemise huvides tuleb välja tuua ka asjaolu, kuivõrd nende nõudeid on rahuldatud teistes

menetlustes (Bork, 2017, p. 260). Võlausaldaja peab saama makse ausal ning õiglasel viisil, järjestus peab olema seaduspärane. See tähendab, et üksikjuhtumi ratsionaalsed seisukohad ei tohi mõjutada seda, kuidas maksejõuetusprotsessi varad võlausaldajatele jagatakse, sest nõuete ümberpaigutamine on seadusega vastuolus. Varade õiglase jaotamise põhimõte on seotud võlausaldajate võrdsuse põhimõttega, mis tähendab, et võlausaldajatel on õigus võrdsele maksele pankrotivarast, kuid eelispositsioon järjestusel on väga suur roll makse saamisel. Mitmetes riikides soosib seadusandja kindlaid võlausaldajate gruppe, nagu näiteks maksuhaldureid, kes saavad makse enne teisi võlaandjaid või pole harvad ka juhud, kus välisriigi võlausaldajad tõrjutakse lihtsalt kõrvale. Neile lubatakse maksed teha alles siis, kui koduriigi võlaandjate nõuded on kogunisti rahuldatud. Siiski järgitakse Eesti õigussüsteemis aktiivselt võrduse põhimõtet ning välis- ja koduriigi võlausaldajatel on võrdne positsioon (Saarma, 2008, lk 356).

Pankrotivara moodustamiseks on pankrotihaldur kohustatud tagasi võitma pankrotiseaduses ettenähtud ulatuses võlgniku tehinguid (Varusk, 2009, lk 6). Sellised on tehingud, mis on tehtud enne pankroti väljakuulutamist ja kahjustavad võlausaldajate huve. PankrS § 118 kohaselt toimub tagasivõitmine hagi esitamisega kohtule, mille nõude esitab pankrotihaldur. Tagasivõitmise nõude esitamise tähtaeg aegub kolm aastat pärast pankroti väljakuulutamist. Kohus tunnistab kehtetuks võlgniku tehingud, millega on rikutud võlausaldajate huve (PankrS § 188 lg 1). Kui kohus tunnistab tehingu tagasivõitmise korras kehtetuks, on tehingu teine pool kohustatud tagastama kõik tehingu alusel saadu pankrotivarasse. Kui esineb hävinemist või kahjustumist, siis peab tehingu teine pool selle väärtuse või väärtuse vähenemise hüvitama (PankrS § 195 lg 1).

Kokkuvõtvalt tähendab pankrot olukorda, kus füüsilisest või juriidilisest isikust võlgniku kohustused on kasvanud suuremateks kui tema varad. Pankroti avalduse võib esitada nii võlgnik ise kui ka tema võlausaldajad. Pankroti kuulutab välja kohus ning väljakuulutamisele järgneb pankrotimenetlus. Menetluse eesmärgiks on rahuldada kõikide võlausaldajate nõuded ning kohustused lähtudes varade õiglase jaotamise ning võlausaldajate võrdsuse printsiipidest. Enne pankroti väljakuulutamist nimetab kohus ajutise pankrotihalduri, kes selgitab välja võlgniku varade ja kohustuste määra. Pankroti väljakuulutamisel nimetatakse ametisse pankrotihaldur, kes teeb võlgniku varaga tehinguid ning muid toiminguid võlgniku asemel. Alustatud menetlust peatada või ajatada ei ole enam võimalik. Siiski on võimalik pankrotimenetluse lõpetamine raugemise tõttu või

jäetakse pankrotiavaldus rahuldamata. Pankrotimenetluses osalemise eelduseks on võlausaldajate nõuete esitamine pankrotihaldurile, mida kaitstakse esitamise järjekorras üldkoosolekul. Nõuete kaitsmise üldkoosoleku eesmärk on saada täielik ülevaade võlgniku majanduslikust seisust. Nõuete kaitsmise üldkoosolekul on kõigil võlausaldajatel võimalik esitada vastuväiteid teiste võlausaldajate nõuetele. Koosoleku tulemuseks märgitakse, mis osas nõudeid tunnustatakse. Et moodustada pankrotivara ning kaitsta suuremas osas võlausaldajate huve, on kohtu otsusega võimalik nõudeid tagasi võita. Selleks nõutakse võlgniku tehingud, mis toimusid enne pankrotti, tagasi pankrotivarasse.

1.2 Piiriülese pankrotimenetluse erisused

Rahvusvaheline kaubandusõigus on pidevas arengus ning globaliseerunud turu tagajärjeks on pankrotimenetluste arvu kasv, kus võlgnikeks on isikud, kelle tegutsemiskohaks on rohkem kui üks riik. Üleilmse valdkonna reguleerimiseks ei piisa enam siseriiklikest õigusaktidest vaid on vaja täiendavaid rahvusvahelisi regulatsioone. Selleks töötati välja 2000. aasta 29. mail Euroopa Liidu Nõukogu poolt vastu võetud ning 31. mail 2002 jõustunud maksejõuetusmenetluse määrus 1346/2000, mis 20. mail 2015 Euroopa Parlamendi ning Nõukogu poolt uuesti sõnastati (edaspidi Määrus). Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu Nõukogu (Euroopa Liidu Teataja, 2015, lk 19) kirjutas uuesti sõnastatud määruse kohta: ‘Komisjon võttis 12. detsembril 2012 vastu aruande nõukogu määruse (EÜ) nr 1346/2000 (3) kohaldamise kohta. Aruandes järeldatakse, et määrus toimib üldiselt hästi, ent selle teatavate sätete kohaldamist tuleks piiriüleste maksejõuetusmenetluste parema läbiviimise eesmärgil parandada. Kuna määrust on mitmel korral muudetud ja sellesse tuleb teha uusi muudatusi, tuleks see selguse huvides uuesti sõnastada.’ Määrus kohaldub enamasti kõikidele Euroopa Liidu liikmesriikidele. Eestis kohaldati määrust esmakordselt aastal 2004 kui Eesti liitus Euroopa Liiduga.

Juba mitukümmend aastat on rahvusvaheliselt tegeletud maksejõuetusmenetluse standardite loomisega ning piiriülese maksejõuetuse raamistiku väljatöötamisega. Maksejõuetust käsitlevate õigusaktide standardiseerimine on suunatud eelkõige õigussüsteemide arendamisele, mis omakorda on oluline üleminekujärgus majandusele. Rahvusvahelise eraõiguse üldise arenguga seotud rahvusvahelise piiriülese rolli tunnustamise protsessis on väga oluline, et rahvusvaheline maksejõuetuse raamistik peaks jätkuma laiemas kontekstis. (Mevorach, 2018)

Uuesti sõnastatud määrus hakkas Eestis kehtima alates 26. juunist 2017 ning sellega tunnistati kehtetuks varasemalt kehtinud maksejõuetuse määrus 1346/2000. Sarnaselt eelnevalt kehtinud määrusega sisalduvad uues määruses sätted maksejõuetusasjades rahvusvahelise kohtualluvuse kontrollimise, kohalduva õiguse kindlakstegemise ning maksejõuetusasjades tehtud kohtulahendite tunnustamise ja täitmise kohta. Lisaks on uuesti sõnastatud määrust täiendatud rahvusvahelise koostöö kohta maksejõuetusasjade lahendamisel ning maksejõuetusasjade lahendamise rahvusvahelise koordineerimise kohta.

Selliste muudatuste eesmärgiks on tõsta fookus likvideerimiselt elujõuliste ning töötavate ettevõtete ümberstruktureerimisele ning tõsta koostööd erinevate riikide ametiasutuste vahel, et seeläbi tagada võlausaldajate huve. Uue määrusega soovitakse muuta piiriülest menetlust efektiivsemaks ning tulemuslikumaks (Jürgenson ja Torga, 2015, lk 624).

Üheks suurimaks erinevuseks varasema maksejõuetusmenetluse määruse ning uuesti sõnastatud määruse kohaldamisala vahel on määruste ajaline kohaldamisala. Kui varasemat maksejõuetusmenetluse määrust võis kohaldada Eesti kohtutes selliste menetluste suhtes, mis algatati alates 1. mail 2004 või hiljem, siis uuesti sõnastatud maksejõuetusmenetluse määrust kohaldatakse selliste menetluste suhtes, mis on algatatud 25. juunist 2017. Kuigi uue määrusega tunnistati vana määrus kehtetuks, siis uue määruse artikkel 84 lõige 2 kohaselt tuleb eelnevat määrust tulevikus kohaldada selliste maksejõuetusmenetluste suhtes, mis on algatatud vahemikus 1. maist 2004 kuni 25. juunini 2017. Peale eeltoodud kuupäeval algatatud menetlustele ei saa enam vana määrust rakendada. Probleemkohaks on aga see, kas sellistes maksejõuetusasjades, mis on algatatud alates 25. juunist 2017, kuid mille tegemise menetlus algatati enne nimetatud kuupäeva, tuleks lähtuda jätkuvalt vana määruse sätetest. Uut määrust ei ole vaja Eesti õigusesse uuesti üle võtta, sest maksejõuetusmenetluse uuesti sõnastatud määrus on kõikidele liikmesriikidele vahetult kohaldatav. Siiski praktikas vajavad mitu Pankrotiseaduse sätet peale uue määruse kehtestamist muutmist (Jürgenson ja Torga, 2015, lk 625).

Maksejõuetusmenetluse määrus on vahetult kohaldatav kõikidele Euroopa Liidu liikmesriikidele, välja arvatud Taani ning kõik liikmed on kohustatud laiendama automaatset piiriülest tunnustamist kõikides teistes liikmesriikides (Bernardo, 2012, p. 811). Määruse eesmärk on luua liikmesriikide vahel piiriülese pankrotimenetluse ühtsed reeglid, mis põhinevad koostöö ja vastastikuse tunnustamise põhimõtetel. Lisaks ajendas määruse väljatöötamisele asjaolu, kus osapooled viivad vara või kohtumenetlust ühest liikmesriigist teise, otsides enda jaoks soodsamat õiguslikku seisundit tagavat liikmesriiki. Määrus ei loo liikmesriikide vahel ühtset pankrotiõigust ning samuti ei ole määruse eesmärgiks pankrotiregulatsiooni harmoniseerimine. Määrus ei asenda erinevate riikide pankrotiseadusi, vaid selle eesmärgiks on lahendada tekkinud probleeme siis, kui võlgniku pankrot on välja kuulutatud ühes liikmesriigis, kuid tema varad või tegevuskoht on teistes riikides. Endiselt on loobutud Euroopa ühtse pankrotiseaduse väljatöötamisest, mille põhjuseks on Euroopa Liidu liikmesriikide pankrotiseaduste väga suur erinevus ning

ühtlustamisel tuleb paratamatult ühte süsteemi teistele eelistada. Hinnanguliselt omab nõukogu määrus mõju 54 eri tüüpi maksejõuetusmenetluste suhtes. Eesti jaoks muutub määrus oluliseks siis, kui võlgnikul, kelle pankroti on välja kuulutatud Eestis, on varad ja tegevuskoht mõnes teises liikmesriigis. Samuti ka siis, kui mõnes teises liikmesriigis on välja kuulutatud võlgniku pankrot, kelle varad ja tegevuskoht on Eestis. Enne määruse jõustumist on selline olukord olnud Eestile oluliseks probleemiks. Kui võlgniku pankrot on välja kuulutatud Eestis tema elu- või asukoha järgselt, ei ole pankrotihalduril pädevust ega ka võimalusi teha vajalikke pankrotimenetluse toiminguid teistes liikmesriikides, kus asub võlgniku vara. Taoline olukord kahjustab oluliselt võlausaldajate huve, kes võivad oma nõuded esitada Eestis elu- või asukohast sõltumata. PankrS § 108 alusel muutub kogu võlgniku vara sõltumata asukohast pankrotivaraks, kuid eelnevalt ei saanud pankrotihaldur välismaal asuva varaga toiminguid teha ning välismaal asuva vara arvelt võlausaldajate nõudeid rahuldada. Välja töötatud määruse abil on võimalik selliseid probleeme lahendada. (Varul, et al., 2004, lk 243-244)

Mitmes erinevas liikmesriigis tegutseva võlgniku puhul on pankrotimenetlust võimalik läbi viia kas universaalsuse või territoriaalsuse põhimõtetest lähtuvalt. Universaalsuse printsiibi kohaselt peab pankrotimenetlus toimuma vaid ühes riigis, tavaliselt kas võlgniku elu- või asukohariigis. Selle riigi seadusi rakendatakse kõigis pankrotiga seotud küsimustes ning pankrot peaks hõlmama kogu võlgniku vara vaatamata sellele, kus liikmesriigis see vara asub. See tähendab, et pankrotimenetlust on võimatu alustada teises riigis vaid selletõttu, et võlgnikul on seal vara. Kõik võlausaldajad, sõltumata oma elu- või asukohast, peavad oma nõuded esitama selles liikmesriigis, kus pankrotiotsus tehti. Universaalsuse printsiip annab pankrotihaldurile laia pädevuse tegutseda teistes riikides ning üldreeglina kehtib selle riigi seadus, kus pankrot väljakuulutati Varul jt (2004, lk 245). Antud printsiibi rakendamine nõuab tihedat koostööd erinevate jurisdiktsioonide vahel. Siiski võivad esineda teatud takistused, kus mõned kohtualluvused ei soovi välisriikide pankrotimenetlusi läbi viia, eriti kui tegemist on kohaliku huviga (Guo, 2018, p. 4).

Seevastu territoriaalsuse printsiip rahvusvahelise maksejõuetusmenetluse puhul tähendab seda, et võlgniku pankroti võib kuulutada välja igas riigis, kus võlgniku varad asuvad. Võlgniku suhtes saab paralleelselt algatada mitu erinevat pankrotimenetlust ja iga pankrot hõlmab vaid neid varasid, mis antud riigis asuvad. Igas menetluses rakendatakse kohalikku seadust ning võlausaldajad peavad oma nõuded esitama igas riigis eraldi. Lisaks ei oma

pankrotihaldur pädevust väljaspool seda riiki, kus asub võlgniku vara. Siiski pole kummagi eelnimetatud printsiipi toetavad argumendid piisavalt veenvad, et maksejõuetusmenetluse määrus saaks lõpuni lähtuda kas ühest või teisest printsiibist. Vastuvõetud määrus on kompromiss, mis lähtub eelkõige universaalsuse printsiibist, kuid kus lisaks on arvestatud ka territoriaalsuse printsiipi (Varul jt, 2004, lk 245). Lisaks üha enam kohtuid ei soovi praktikas kasutada ainuüksi universaalsuse või territoriaalsuse printsiipi, vaid on kasutusele võtnud modifitseeritud universaalsuse printsiibi, mis ühendab mõlemat (Guo, 2018, lk 4).

Viimsalu (2008, lk 415-416) selgitab, et kohtud ning likvideerijad juhivad määrusest olukordades, kus võlgnikul, kelle pankrot on välja kuulutatud ühes liikmesriigis, näiteks Eestis, kuid põhihuvide kese või tegevuskoht asub mõnes teises liikmesriigis. Samuti sarnaselt ka vastupidise olukorra puhul, kui mõnes teises liikmesriigis on välja kuulutatud võlgniku pankrot ning selle võlgniku põhihuvide kese või tegevuskoht asub näiteks Eestis. Sellistel juhtudel on Euroopa Liidus piiriülese maksejõuetusmenetluse puhul kasutusel kahte liiki menetlusi: esmane ehk põhimaksejõuetusmenetlus ning teisesed ehk territoriaalsed maksejõuetusmenetlused. Viimsalu (2008, lk 415-416) lisab, et mõlemad menetlused võivad olla nii likvideeriva kui ka tervendava iseloomuga.

Esmane ehk põhimaksejõuetusmenetlus võib hõlmata kogu võlgniku vara ja võlausaldajaid. Teisene maksejõuetusmenetlus, mida võib nimetada ka riigisiseseks või kohalikuks maksejõuetusmenetluseks, hõlmab võlgniku vara mujal riigis kui põhimaksejõuetusmenetluse algatamise riigis. Just esmase ja teisese maksejõuetusmenetluse kaudu on määruks ühendatud eelpool nimetatud universaalsuse ja territoriaalsuse põhimõtted. Taolise regulatsiooni peamiseks eesmärgiks on kindlustada võlausaldajate võrdne kohtlemine. Näiteks, kui nii esmane kui ka teisene maksejõuetusmenetlus on alustatud ning üks võlausaldaja on teiseses menetluses oma nõude poole ulatuses saanud rahuldatud, kuid on esitanud oma nõude ka esmases menetluses, siis saab antud võlausaldaja oma nõude osas rahuldust saada vaid sellisel juhul, kui teised sama järgu võlausaldajad on samuti oma nõuded poole ulatuses saanud rahuldatud. Siiski ei saa võlausaldajate ebavõrdset kohtlemist täielikult välistada, sest liikmesriikide pankrotiseadused on võrdlemisi erinevad. (Varul, et al., 2004, lk 245)

Esmase ehk põhimaksejõuetusmenetluse saab algatada selle liikmesriigi kohus, kelle territooriumil asub võlgniku põhihuvide kese. Olukorras, kus mõnes teises liikmesriigis

algatatakse teisene maksejõuetusmenetlus peab selle menetluse eest vastutav likvideerija tegema koostööd esmase maksejõuetusmenetluse eest vastutava likvideerijaga ning andma pidevalt informatsiooni. Põhimaksejõuetusmenetluse algatamine toob kaasa erinevaid õiguslikke tagajärgi. Kõige olulisemaks tagajärjeks on liikmesriigi pädeva kohtu poolt algatatud esmase maksejõuetusmenetluse automaatselt tunnustamine kogu Euroopa Liidu territooriumil. Lisaks toob algatamine kaasa järgnevat tagajärgi (Viimsalu, 2008, lk 416):

1. kõik võlausaldajad on põhimaksejõuetusmenetlusse automaatselt kaasatud, kus juures asukoht ei oma tähtsust;
2. võlgniku varad, mis asuvad põhimaksejõuetusmenetluse algatanud liikmesriigist väljaspool, alluvad põhimaksejõuetusmenetluse algatanud liikmesriigi õiguslikule regulatsioonile;
3. likvideerijal, kes on määratud juhtima esmast maksejõuetusmenetlust, on pädevus ning volitused tegutseda kogu Euroopa Liidu territooriumil;
4. võlausaldajatel ei ole võimalik algatada võlgniku varade sundtäitmisele pööramist;
5. kõik käimasolevad vaidlused alluvad esmase maksejõuetusmenetluse algatanud liikmesriigi õiguslikule regulatsioonile.

Teiseste maksejõuetusmenetluste algatamine on reguleeritud määruse artikli 3 lõigetes 2 ja 3. Määruse artikli 3 lõike 2 kohaselt, kui võlgniku põhihuvide kese asub liikmesriigi territooriumil, saab teise liikmesriigi kohus võlgniku vastu algatada maksejõuetusmenetluse vaid siis, kui antud võlgnikul on tegevuskoht sellel teises liikmesriigis. Antud menetlus mõjutab vaid seda võlgniku vara, mis asub viimases nimetatud riigis. Määruse artikli 3 lõike 3 järgi, saavad teisesed menetlused olla vaid likvideeriva iseloomuga. Viimsalu (2008, lk 416) toob välja teiseste menetluste kaks funktsiooni. Esimeseks on eelkõige kaitsta kohalike võlausaldajate huve ning teiseks on abistav funktsioon viia põhimaksejõuetusmenetlus efektiivsemalt läbi. Teisese maksejõuetusmenetluse võib algatada selles liikmesriigis, kus asub võlgniku tegevuskoht ning selle mõju piirdub antud liikmesriigis asuvate varadega. Teisesed menetlused on alati territoriaalse iseloomuga. See tähendab, et Euroopa Liidus ei sea määrus teisese maksejõuetusmenetlusele arvulisi piire ning neid võib ühe võlgniku suhtes algatada vastavalt võlgniku tegevuskohtade arvule. Viimsalu (2011, lk 205) kirjutab oma magistritöös, et maksejõuetusmenetluse määrus baseerub printsiibil, et liikmesriikide siseriiklikku õigust tuleb austada, mistõttu säilitatakse siseriiklikud regulatsioonid. See tuleneb asjaolust, et kui omavahel võrrelda liikmesriikide maksejõuetusõigust, siis näeme,

et valdkonda puudutavad õigusnormid erinevad üksteisest tulenevalt liikmesriikide ajaloolisest taustast, sotsiaal-poliitilisest tasemest ja majandusarengust. Maksejõuetusmenetluse määrus on seepärast sobilik uurimisobjekt olukordades, kus erinevates liikmesriikides on võlgniku suhtes algatatud nii põhi- kui ka teisene maksejõuetusmenetlus. Sellises situatsioonis tuleks uurida vastavate riikide siseriiklikke õigusnorme, et kindlaks määrata nende vastastikune toime ja mõju ulatus suhestatult maksejõuetusmenetluse määrusega.

Määruse artikkel 3 lõige 4 võimaldab territoriaalseid maksejõuetusmenetlusi algatada erandjuhtudel ka enne põhimaksejõuetusmenetluse algatamist. Määruse artikli 27 kohaselt ei pea kohus kontrollima võlgniku maksejõuetust kui teisene menetlus algatatakse peale esmast menetlust. Kui põhimaksejõuetusmenetlust ei ole veel algatatud, siis on tegemist iseseisva territoriaalse maksejõuetusmenetluse algatamisega. Kui aga esmane menetlus on algatatud, siis on tegemist teisese territoriaalse maksejõuetusmenetluse algatamisega. See tähendab, et iseseisev teisene maksejõuetusmenetlus muutub teiseseks menetluseks alates hetkest, kui põhimaksejõuetusmenetlus algatatakse. Võib tulla olukordi, kus esmase maksejõuetusmenetluse likvideerija nõuab teisese menetluse olemuse muutmist likvideerivaks. Kui likvideerija seda ei nõua, võib teisene menetlus jääda tervendava iseloomuga menetluseks. (Viimsalu, 2008, lk 416).

Kokkuvõttes töötati eelkõige kaubanduse globaliseerumisest tulenevalt välja Euroopa Liidu liikmesriikidele ühtne pankrotimenetlusi reguleeriv määrus, mida mõned aastad tagasi ka täiendati. Üks suurimatest erinevustest varasema maksejõuetusmenetluse määruse ning uuesti sõnastatud määruse kohaldamisala vahel on määruste ajaline kohaldamisala. Kuigi vana määrus tunnistati kehtetuks, võib tulevikus siiski teatud menetluste puhul selle rakendamine olla vajalik. Maksejõuetusmenetluse määrus on vahetult kohaldatav kõikidele Euroopa Liidu liikmesriikidele ning määruse eesmärgiks on luua liikmesriikide vahel piiriülese pankrotimenetluse ühtsed reeglid, mis põhinevad koostöö ja vastastikuse tunnustamise põhimõtetel. Piiriülese pankrotimenetluse on võimalik läbi viia kas universaalsuse või territoriaalsuse põhimõtetest lähtuvalt. Universaalsuse printsiibi kohaselt peab pankrotimenetlus toimuma vaid ühes riigis, seevastu territoriaalsuse printsiibi puhul võib võlgniku pankroti kuulutada välja igas riigis kus asuvad võlgniku varad. Lisaks liigitatakse menetlused kas esmasteks või teisesteks menetlusteks. Esmane menetlus võib hõlmata kogu võlgniku vara ja võlausaldajaid kui teisene menetlus hõlmab

võlgniku vara ka mujal riigis kui põhimaksejõuetusmenetluse algatamise riigis. Siiski tulenevalt määrusest ning siseriiklikest õigustest võib tekkida menetluste algatamisel erinevaid probleeme, mida käsitletakse järgnevas peatükis.

2. PEAMISED PROBLEEMID PIIRIÜLESES PANKROTIMENETLUSES

2.1 Määruse rakendamisega seotud probleeme

Kuigi Euroopa Liidu maksejõuetuse määrus on Eestis kehtinud alates Euroopa Liitu astumisest, puudub Eesti pankrotihalduritel endiselt praktiline kogemus piiriüleste pankrotimenetluste läbiviimisega. Määruse vähese rakendamise tõttu praktikas võib piiriülese pankrotimenetluse algatamine pankrotihaldurite jaoks venida pikaks ning seega menetluse käik muutuda ebaefektiivseks ning tekkida erinevaid probleeme.

Lõputöö empiirilises osas kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit. Analüüsitakse erialakirjandust ning teadusartikleid. Lisaks, et mõista paremini ilmnevat probleeme ning neid analüüsida, on 28.02.2019 läbi viidud ekspertintervjuu Eesti pankrotihalduriga. Intervjuueritav valiti Eesti Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda koduleheküljelt. Intervjuu kestis kokku 45 minutit. Vastuste hilisemaks analüüsimiseks tehti intervjuu käigus helisalvestis. Töös ei ole analüüsitud kohtulahendeid, sest kõik teemakohased kohtulahendid ulatuvad pea kümne aasta tagusesse perioodi. Uuesti sõnastatud maksejõuetusmenetluse seadus jõustus aga aastal 2017, mistõttu antud kohtulahendid ei ole lõputöös enam asjakohased.

Piiriüleses pankrotimenetluses peavad kõikide liikmesriikide kohtud ja pankrotihaldurid juhinduma määruse lisadest A, B ning C. Nimetatud lisades on sätestatud, milliste konkreetse liikmesriigi pankrotimenetluste ja pankrotihaldurite suhtes määrust rakendatakse. Kõik lisades nimetatud pankrotimenetlused ja pankrotihaldurid on automaatselt teistes liikmesriikides tunnustatud (Õunpuu, 2005, lk 477). Õunpuu (2005, lk 477) on välja toonud ka potentsiaalse konflikti kahe jurisdiktsiooni vahel: „Kahe või enama liikmesriigi kohtud võivad pidada võlgniku põhihuvide keskmest just oma riigi territooriumi, samas kui määrus lubab korraga vaid ühe põhimaksejõuetusmenetluse algatamist. Positiivse jurisdiktsioonide konflikti lahendamiseks tuleks vaadelda maksejõuetusmenetluse määrust, mille kohaselt maksejõuetusmenetlust käsitlevat otsust, mille on teinud pädev liikmesriigi kohus, tunnustavad kõik teised liikmesriigid alates selle jõustumisest menetluse algatanud riigis. Seega on tegemist automaatse tunnustamisega.“

Määrusest tulenevalt peavad teised liikmesriigid menetluse esimesena algatanud kohtu otsust tunnustama. Teistel liikmesriikidel puudub kontroll kohtuotsuse üle. Õunpuu (2005, lk 477) lisab, et „mittetunnustamisest kerkinud vaidlused tuleb lahendada riikidevahelise vastastikuse usalduse põhimõtet arvestades. Euroopa kohtupraktika põhjal võib väita, et automaatse tunnustamise põhimõte ei ole alati toiminud. Selle peamiseks põhjuseks on tõlgendusprobleemid, sest sama mõistet või reeglit on eri liikmesriikide kohtud erinevalt sisustatud. Ka määruse kohta avaldatud kommentaaride kohaselt esineb risk, et liikmesriikide kohtud võivad samade faktide korral asuda põhihuvide keskme mõiste sisustamisel erinevale seisukohale. Peamine probleem on seotud põhihuvide keskme mõiste ulatusega. Selle mõiste erinevast sisustamisest on tekkinud positiivse jurisdiktsiooni konfliktid, mille tagajärjena on püütud kõrvale hiilida esmase pankrotimenetluse avamise otsuse automaatse tunnustamise põhimõttest.“

Määruse kohaselt tähendab automaatne tunnustamine põhimenetluse puhul seda, et õiguslikud tagajärjed selle riigi seaduse kohaselt, kus menetlus on algatatud, ulatuvad kõikidesse liikmesriikidesse. Lisaks ka seda, et nii põhimenetluse kui ka teisese menetluse tagajärge ei saa teistes liikmesriikides vaidlustada (Varul jt, 2004). Antud olukorras võib probleeme tekkida sellisel juhul kui liikmesriigis on riigisiseste õigustega kehtestatud pankrotimenetluse liik või seda läbiviivaks likvideerijaks isik, millist ei ole sätestatud määruse lisades. Sellisel juhul ei ole menetluse või pankrotihalduri suhtes võimalik määrust kohaldada ning seetõttu ka määruse alusel pankrotihaldurit automaatselt tunnustada, mille tulemusel omakorda võib kannatada pankrotimenetluse efektiivsus. Sellise olukorra vältimiseks on liikmesriigil võimalik teha ettepanek Euroopa Liidu Nõukogule määruse vastavate lisade muutmiseks või täiendamiseks (Viimsalu, 2008, lk 417-418). Sellise vastuolu riigisisese õiguse ning määruse vahel on mitmed liikmesriigid juba kõrvaldanud.

Määrus on kohaldatav vaid sellistele põhimaksejõuetusmenetlustele, mis on algatatud Euroopa Liidu liikmesriikide võlgnike suhtes, kelle põhihuvide kese asub Euroopa Liidu liikmesriikides. Määrus reguleerib menetluses vaid ühendusesiseseid õigussuhteid. Ühenduse seose rakendamine on liikmesriikides tekitanud küsimusi seoses asjaluga, kus füüsilisest isikust võlgnike elukohal ja ka juriidilisest isikust võlgnike registrijärgsel asukohal ei ole enam suurt tähtsust maksejõuetusmenetluse algatamisel. Määrust kohaldatakse vaid nendele teistele maksejõuetusmenetlustele, mis on alustatud Euroopa Liidu liikmesriikide võlgnike suhtes ning kelle tegevuskohaks on liikmesriik Euroopa

Liidus. Määrus ei reguleeri olukordi, kus ettevõtja on registreeritud Eestis, kuid tema põhihuvide kese või tegevuskoht asub väljaspool Euroopa Liitu, sh ka Taanis (Viimsalu, 2008, lk 417-418). Pankrotihaldur (ekspertintervjuu, 28.02.2019) tõi läbiviidud intervjuus välja ka asjaolu, et arvatavasti Brexiti tagajärjel ei kohaldata määrust enam ka Inglismaaga. See omakorda toob uusi maksejõuetusi nii Inglismaal kui ka mujal Euroopa Liidu riikides. Samuti ei saa määrust kohaldada olukordades, kus nt füüsilisel isikul on võlad ning kohustused Eestis, kuid tema vara asub kolmandates riikides. Praktikast on küll sõlmitud koostöölepingud kolmandate riikidega, nt Venemaaga, kuid need ei taga siiski piisavalt efektiivset menetluse läbiviimist. Olukorras, kus võlgniku vara asub kolmandates riikides, nt Ameerika Ühendriikides, ei ole pankrotihalduritel võlausaldajate huve nende varade arvelt võimalik rahuldada. Sama olukorda kinnitas ka pankrotihaldur läbiviidud intervjuu käigus.

Määrus on kohaldatav kõikidele võlgnikele olenemata sellest, kas võlgnik on füüsiline või juriidiline isik. Määrus ei erista võlgnike kohustuste tausta, see tähendab, et ei ole vahet kas võlad on tekkinud läbi majandus- või kutsetegevuse või hoopis ületarbimise tagajärjel. Kuna määrus ei anna vastust mõistele „võlgnik“ on mõned Euroopa Liidu liikmesriigid (nt Hispaania, Portugal, Itaalia, Belgia, Prantsusmaa, Luksemburg ja Kreeka) kohaldanud füüsilistele isikutele määrust üksnes siis, kui antud füüsiline isik tegutseb ettevõtjana. Antud kitsendus on võimalik seetõttu, et võlgniku mõiste on jäetud määru definieerimata ning seega võib iga liikmesriik mõistet riigisisese maksejõuetusõiguses määratleda. Lisaks on välja toodud, et piiriüleste maksejõuetusmenetluste süsteemi kohaldamine, mis on määru sätetatud füüsilisest isikust võlgnikele ei ole põhjendatud, sest nende jaoks võib antud menetluse olla liialt pikaajaline ning koormav (Viimsalu, 2008, lk 418). Lahenduseks võiks olla üksnes riigisisese maksejõuetusõiguse kohaldamine.

Lisaks eelpool mainitule võib peale füüsilisest ja juriidilisest isikust võlgnike teistest liikmesriikidest tuua veel näiteid, mida määrus ei sätesta. Pankrotihaldur (2019) tõi läbiviidud intervjuus näideteks partnerlused, ühendused, seltsingud, assotsiatsioonid jne, mis ei pruugi Pankrotiseaduse kohaselt Eestis pankrotivõlgnikeks liigituda. Maksejõuetusmääruse kohaselt ei kohaldata seda kindlustusseltside, krediidasutuste, kolmandate isikute vara või väärtvabereid haldavate investeerimisettevõtjate suhtes. Pankrotihaldur (ekspertintervjuu, 28.02.2019) selgitas intervjuus, et antud institutsioonid ei kuulu määruse reguleerimisalasse, sest nende suhtes rakendatakse Euroopa Liidu

Nõukogu direktiivide kohaselt teistsugust õiguslikku regulatsiooni. Samuti on nii riiklikel järelevalveasutustel suuremad võimalused antud institutsioonide tegevusse sekkuda. Uuesti sõnastatud maksejõuetusmenetluse määrus ei reguleeri ka õigusnorme äriühingute gruppide ehk kontsernide maksejõuetusmenetluse kohta. Määrus käsitleb iga füüsilist ja juriidilist isikut eraldi võlgnikuna. Pankrotihaldur (ekspertintervjuu, 28.02.2019) tõi välja, et selline käsitus võib aga palju probleeme tekitada pankrotivara müügi osas. Lisaks on probleemne olukord võlgniku surma korral. Pankrotiseaduse § 9 lõike 2 kohaselt võib võlgniku surma korral või pankrotiavalduse tema vara suhtes esitada võlgniku pärija, testamenditäitja või pärandi hooldaja. See tähendab, et Eestis saab esitada pankrotiavalduse mitte üksnes võlgniku suhtes, vaid ka võlgniku vara suhtes. Pankrotihalduri (ekspertintervjuu, 28.02.2019) sõnul on surma korral näiteks pensionifondide likvideerimine üsna tavaline nähtus. Viimsalu (2008, lk 419) hinnangul on piiriüleses maksejõuetusmenetluses pankrotiavalduse esitamine võlgniku vara suhtes probleemne, sest määruks samaaegselt nõutavad eeldused ei ole täidetud. See tähendab, et näiteks surma tõttu puudub võlgnik ja menetluses on ainult tema vara. Seega võib järeldada, et võlgniku surma korral ei saa Eestis määrust kohaldada tema vara suhtes algatatud pankrotimenetlusele.

Määruks on välja toodud kõik isikud, kellel on pädevus esitada avaldus teise maksejõuetusmenetluse algatamiseks piiriüleses maksejõuetusmenetluses. Viimsalu (2008, lk 419) toob välja, et peale esmase maksejõuetusmenetluse algatamist võivad teise maksejõuetusmenetluse algatamiseks avalduse esitada põhimaksejõuetusmenetluse likvideerija või muu isik või asutus, kellel on õigus territoriaalse maksejõuetusmenetluse algatamine selle liikmesriigi õigusnormide kohaselt ning kelle territooriumil teise menetluse algatamist taotletakse. Määrus ei sätesta isikuid, kes on esmase maksejõuetusmenetluse avalduse alustamiseks pädevad. See on määruse kohaselt jäetud liikmesriikide riigisisese õiguse reguleerida. Sama artikli kohaselt seatakse avalduse esitamise ja esitajate suhtes piirangud sellistes olukordades, kus põhimaksejõuetusmenetlust ei ole veel algatatud, kuid soovitakse siiski algatada territoriaalset menetlust. Enne esmast maksejõuetusmenetluse alustamist võib iseseisvaid teiseid menetlusi algatada vaid kahel järgmisel juhul (Viimsalu, 2008, lk 419):

1. kui liikmesriigi maksejõuetusõiguse kohaselt ei saa esmast maksejõuetusmenetlust alustada, kuigi võlgniku põhihuvidesse asub selles liikmesriigis. Antud olukord

võib tekkida siis, kui liikmesriigi siseriiklike õiguste kohaselt ei saa võlgnik olla maksejõuetusmenetluse subjektiks. Näiteks liikmesriigi siseriiklikus õigusaktis on välja toodud, et füüsilisest isikust võlgnik peab olema ettevõtja, kuid antud kaasuse puhul ta seda ei ole.

2. kui iseseisvat teisest maksejõuetusmenetlust algatava liikmesriigi kodakondne võlausaldaja või liikmesriigis tegutsemiskohta, aga mitte vara, omav võlausaldaja nõuab maksejõuetusmenetluse algatamist. Antud võlausaldajaks võib olla isik, kelle püsiv elukoht või registrijärgne asukoht on sellises liikmesriigis, mille territooriumil võlgniku tegutsemiskoht asub või kelle nõue tuleneb antud liikmesriigis võlgniku tegutsemiskohaga seotud tegevusest.

Siinkohal esitab Viimsalu (2008, lk 420) küsimuse, kas võlgnik ise või Pankrotiseaduses sätestatud muu isik, kellel ei ole võlgniku vastu varalist nõuet, saavad avalduse esitada iseseisva teise maksejõuetusmenetluse algatamiseks enne esmase maksejõuetusmenetluse algatamist. Selle võimaluse välistab määruse artikkel 3 lõige 4 punkt b. Kuivõrd määrus sätestab avalduse esitamiseks pädevaid isikuid, siis asub Viimsalu seisukohale, et võlgnik ja muu määruses nimetatamata isik ei saa taotleda iseseisva teise maksejõuetusmenetluse algatamist enne esmase menetluse algatamist.

Määrus ei sea piiranguid teise maksejõuetusmenetluse algatamise avalduse esitajatele olukorras, kus esmane maksejõuetusmenetlus on juba algatatud, eeldades, et võlgniku tegevuskoht asub antud liikmesriigis. See tähendab, et liikmesriigil on eraldi võimalik sätestada selle maksejõuetusmenetluse alustamiseks avalduse esitama pädevad isikud. Viimsalu (2008, lk 420) arvates on võimalik, et avalduse esitajate ringi Pankrotiseaduses teise menetluse kontekstis täpsustada ei ole vaja, kuid Eestis võib pankrotiavalduse esitada nii võlgnik, võlausaldaja ja ka muu isik. Sellega on antud Pankrotiseaduses esmase maksejõuetusmenetluse likvideerijale õigus esitada peale esmase menetluse algatamist ka avaldus territoriaalse menetluse algatamiseks.

Lisaks eelnevale, et piiriülene maksejõuetusmenetlus saaks kiiremini algatatud, võiks Eestis kaaluda pankrotiavalduse sisuliste nõuete täiendamist selliselt et avaldajal oleks kohustus teha ettepanek maksejõuetusmenetluse mudeli kohta koos seda kinnitavate asjaolude ja tõenditega. Seda nii esmase, teise, likvideeriva kui ka tervendava menetluse puhul. Viimsalu (2008, lk 420) pakub välja lisada, kus asub avalduse esitaja hinnangul

võlgniku põhihuvide kese põhimaksejõuetusmenetluse puhul, samuti kus asub võlgniku tegevuskoht teise maksejõuetusmenetluse puhul ning kas avalduse esitaja hinnangul on võimalik võlgnikku menetluse käigus tervendada või mitte. Nii saavad võlausaldajad esimesel üldkoosolekul pärast pankroti väljakuulutamist võlgnikku tervendava või võlgniku likvideeriva menetluse kohta pankrotiavalduses sisaldanud võlausaldaja ettepaneku kas kiita heaks või siis lükata tagasi. Võlausaldaja avalduses sisaldunud põhjendatud valik konkreetse maksejõuetusmudeli kasuks lihtsustaks kohtul kaasuses tähtsust omavad asjaolud kiiresti ja efektiivsemalt välja selgitada. Antud probleemkoha tõi välja ka Eesti pankrotihaldur (ekspertintervjuu, 28.02.2019) antud intervjuus, kus nentis, et liikmesriigid ei kasuta ära kõiki määrusest tulenevaid punkte, et muuta menetlus efektiivsemaks. Samuti tõi pankrotihaldur välja selle, et tema arvates võiks avaldus sisaldada märget selle kohta, millist liiki menetlust soovitakse alustada. Lisaks toob Viimsalu (2008, lk 420) välja ka selle, et piiriülese maksejõuetusmenetluse algatamisega seoses võiks kaaluda Pankrotiseaduses § 15 lõikes 1 toodud tähtaja pikendamist. Sellega antaks kohtule rohkem aega põhjalikult kaalutletud seisukoha kujundamiseks, sest tehtav kohtulahend võib omada mõju terves Euroopa Liidus. Sellised muudatused on sisse viinud siseriiklikusse õigusesse juba Prantsusmaa ja Holland.

Eestis võib maksejõuetusmenetluse ettevalmistamine toimuda enamasti kahe organi eestvedamisel. Nendeks on kohus ning ajutine pankrotihaldur. Ajutise pankrotihalduri ülesandeks on hallata või likvideerida võlgniku vara, mille käsutamise õiguse on võlgnik kas osaliselt või täielikult kaotanud. Üheks oluliseks probleemiks piiriülese maksejõuetusmenetluse puhul on pankrotihalduri määramise ning tema volituse ulatuse tunnustamine esmases ning teiseses maksejõuetusmenetluses. Määruse kohaselt, kui esmase menetluse algatanud kohus määrab võlgniku varade kaitseks ajutise pankrotihalduri, siis on sellel pankrotihalduril õigus taotleda võlgniku kõigi teistes liikmesriigis asuvate varade säilimiseks ja kaitsmiseks esmase maksejõuetusmenetluse algatanud liikmesriigi seadusega ettenähtud meetmeid. See tähendab, et Eestis on määratud ajutisel pankrotihalduril õigus taotleda Pankrotiseaduse kohaselt hagi tagamise määruse täitmist teistes liikmesriikides. Ajutisel pankrotihalduril on seega kõik volitused ülesannete täitmiseks kõigis teistes liikmesriikides ilma, et vajaks lisatunnustust. (Viimsalu, 2008, lk 423)

Ajutise pankrotihalduri kohustused on Eestis reguleeritud Pankrotiseaduses § 22. Et viia läbi menetlustoimingud tuleb ajutisel halduril teha koostööd teiste liikmesriikide pankrotihaldurite ning kohtutega. Samuti peab pankrotihaldur tundma teiste liikmesriikide seadusest tulenevaid õigusi ning kohustusi ning võimalusi kuidas pöörduda teiste liikmesriikide haldusorganite poole. Näiteks kui esmane pankrotimenetlus on algatatud Eestis, kuid võlgniku varad asuvad Saksamaal, peab Eesti pankrotihaldur oma toimingute tegemiseks pöörduma Saksamaa kohtu poole. See tähendab, et ajutine pankrotihaldur on sõltuv antud liikmesriigi kohtutest, kus asuvad võlgniku varad ning samuti orienteeruma antud liikmesriigi kohalikus seadustes. Selline piiriülene menetlemine eeldab koostööd teiste liikmesriikide pankrotihaldurite ning kohtutega. Läbiviidud intervjuus pankrotihalduriga (ekspertintervjuu, 28.02.2019) selgus, et Eesti pankrotihalduritel puuduvad täna vajalikud teadmised ning oskused, et efektiivselt läbi viia piiriülest pankrotimenetlust. Praktikas ei ole ette tulnud kaasuseid, kus Eestis oleks võlgnik, kes omaks vara mujal riikides. Nimetatud praktika puudumine ning koostöövähesus teiste liikmesriikide pankrotihalduritega võib autori hinnangul osutada peamiseks probleemiks, kui antud olukord peaks tekkima.

Viimsalu (2008, lk 423) toob lisaks välja, et ajutise pankrotihalduri volituste puhul tuleb tähelepanu pöörata probleemile, et esmase maksejõuetusmenetluse ajutisel pankrotihalduri pole õigust nõuda teise maksejõuetusmenetluse algatamist selles liikmesriigis, kus asub võlgniku tegevuskoht. Sellist olukorda võivad enda kasuks ära pöörata nii võlgnik kui ka teatud huviga võlausaldajad, tekitades kahju teistele võlaandjatele enne pankrotimenetluse algatamist.

Kokkuvõttes peavad kõik liikmesriigid tunnustama selle riigi kohust, kus maksejõuetusmenetlus on algatatud. Antud säte tuleb määrusest ning teistel liikmesriikidel puudub kontroll kohtuotsuse üle. Siiski saab Euroopa kohtupraktika põhjal väita, et automaatse tunnustamise põhimõte ei ole alati toiminud tõlgendusprobleemide tõttu. Ka määruse kohta avaldatud kommentaaride kohaselt esineb risk, et liikmesriikide kohtud võivad samade faktide korral asuda põhihuvide keskme mõiste sisustamisel erinevale seisukohale. Lisaks on üheks oluliseks probleemiks ka pankrotihalduri määramise ning tema volituse ulatuse tunnustamine esimeses ning teiseses maksejõuetusmenetluses. Samuti on Eestis probleemiks ka praktiliste oskuste puudumine piiriülese menetluse läbiviimiseks.

2.2 Menetluse algatamise ning kohtualluvusega seotud probleeme

Piiriülest pankrotimenetlust on võimalik menetleda siis, kui võlgniku varad ning kohustused asuvad rohkem kui kahes erinevas liikmesriigis või kui võlgnik on rohkem kui ühe riigi maksejõuetusõiguse subjektiks. Piiriülest pankrotimenetlust reguleerib 29. mail 2000 Euroopa Liidu Nõukogu poolt vastu võetud ning 31. mail 2002 jõustunud määrus 1346/2000, mis 20. mail 2015 Euroopa Parlamendi ning Nõukogu poolt uuesti sõnastati. Mõlema määruse jõustumisega on tekkinud erinevaid probleeme ning küsimusi, mida käesolevas peatükis analüüsitakse.

Euroopa Liidu tasandil on piiriülese pankrotimenetlusega seonduv reguleeritud uuesti sõnastatud maksejõuetusmenetluse määruses, mida kohaldatakse maksejõuetusmenetluste suhtes, mis on algatatud peale 26. juunit 2017. Enne nimetatud kuupäeva algatatud maksejõuetusmenetluste suhtes kohaldatakse vana maksejõuetusmenetluse määrust. Liin (2017, lk 2-3) toob välja, et varasema maksejõuetusmenetluse määruse jõustumisega viidi Eesti Pankrotiseaduse paragrahvide 33, 39, 40 ning 41 sisse muudatused, seevastu uuesti sõnastatud määruse rakendamiseks seni Eesti õigusesse muudatusi tehtud ei ole. Nii uuesti sõnastatud maksejõuetusmenetluse määrus kui ka vana määrus kuuluvad kohaldamisele kõigis Euroopa Liidu liikmesriikides, määrus ei kuulu kohaldamisele üksnes Taanis. Määruse kohaldamiseks peab võlgniku põhihuvide kese asuma Euroopa Liidu liikmesriigis.

Menetlused, mille suhtes uuesti sõnastatud maksejõuetusmäärust saab kohaldada on loetletud määruse lisas A ning antud loetelu on ammendav. See tähendab, et määrus ei kohaldu maksejõuetusmenetlusele, mida antud loetelus ei ole. Eesti puhul ei kohaldu määrus saneerimismenetlusele. Lisaks peab määruse kohaldamiseks menetluses leiduma ka piiriülene element. Samuti ei reguleeri määrus kõiki piiriülese pankrotimenetlusega seotud küsimusi. Valdavalt reguleerivad menetluse sisulist poolt liikmesriigid ise, määrus seevastu reguleerib eelkõige küsimusi, mis on seotud menetluse piiriüleste elementidega. Mohan (2012, p. 200) kirjutab, et sageli on probleemiks see, kas neid piiriüleseid küsimusi tunnustatakse kõikides riikides ja kas nende kohtusüsteemid ja maksejõuetuse haldajad saavad neid ka kiiresti lahendada.

Määruse reguleerimisalasse kuulub sealhulgas rahvusvaheline kohtualluvus maksejõuetusmenetluste läbiviimiseks, kohtualluvuse riigisiselt otsustab liikmesriik. Uuesti sõnastatud määruse (2015) kohaselt kuulub maksejõuetusmenetluse algatamine selle liikmesriigi kohtu alluvusse, kus asub võlgniku põhihuvide kese, kuid samas on määruse kohaselt võimalik algatada menetlust ka liikmesriigis, kus asub võlgniku tegevuskoht. Liin (2017, lk 4) toob välja, et olukorras, kus põhimenetlus on algatatud riigis, kus asub võlgniku põhihuvide kese, on teised võlgniku tegevuskoha riigis alustatud menetlused teisesed maksejõuetusmenetlused. Määruses on reguleeritud ka teiseste maksejõuetusmenetluste sisu, kus antud menetlusel on tagajärjed vaid selles liikmesriigis asuvale võlgniku varale. Antud juhul lähtutakse modifitseeritud universaalsuse printsiibist, kus toimub üks universaalse mõjuga maksejõuetusmenetlus ning teisesed maksejõuetusmenetlused on lubatud ainult kindlaksmääratud juhtudel. Samuti on määruses reguleeritud maksejõuetusmenetlusele kohaldatav õigus, mis üldjuhul on selle riigi õigus, kus maksejõuetusmenetlus on algatatud. Määrus sätestab lisaks algatatud maksejõuetusmenetluse tunnustamist teistes liikmesriikides ning reguleerib suhtlust ja infovahetust seoses piiriüleste maksejõuetusmenetlustega. Infovahetust nii kohtute, pankrotihaldurite kui ka võlausaldajate osas. Liikmesriikidel on kohustus luua ja hallata registrit, kus avaldatakse teavet toimuvate maksejõuetusmenetluste kohta. (Euroopa Liidu Teataja, 2015)

Kuigi uuesti sõnastatud maksejõuetusmenetluse määrus lahendas võrreldes eelneva määrusega nii mõnegi probleemi, on endiselt tekkinud uuesti sõnastatud määruse rakendamise seotud küsimusi. Esimeseks probleemiks on riigisisene kohtualluvus. Ooi (2017, p.1) toob välja, et tänapäeval on enamuste maksejõuetusmenetluste probleemkohaks see, et nad ei kuulu ühe kohtualluvuse pädevusse. Kaua aega tagasi, kus ettevõtete tegevus, varad ning võlad kuulusid selle kohtualluvuse pädevusse, kus ettevõtte oli asutatud, oli kõigile üheselt mõistetav, et likvideerimine käib samuti antud riigi seaduste alusel. Mida aeg edasi, seda enam ettevõtete varad laienevad ning võlausaldajad kasvavad mitmesse erinevasse riiki, kus kehtivad teised seadused. Seetõttu on mitme riigi kohtud saanud õiguse lõpetada välisriikide äriühingute likvideerimise. Siiski on võimalik alustada likvideerimist igas riigis, millega ettevõtte on seotud.

Mohan (2012, p. 200) selgitab, et maksejõuetusmenetlused võivad olla ebaefektiivsed, pikad ning kulukad. See on enamjaolt tingitud sellest, et erinevates keeltes ning erinevates

õigussüsteemides ja traditsioonides kehtivad maksejõuetuse eeskirjad ei ole alati ühesugused ja omavahel kooskõlas. Kui maksejõuetusmenetlust reguleerivad mitmete erinevate kohtualluvuste seadused, tekivad mitmesugused seaduste vastuolud, eriti seoses välisriikide kohtute otsuste ja määruste tunnustamisega, kohtuliku tunnustamise ja välisriigi kohtumenetluse jõustumisega. Samuti võlausaldajate nõuete tunnustamine ja varade võõrandamisel kohaldatavate seaduste erinevused. Mohan (2012, p. 200) viitab veel asjaolule, et erinevad maksejõuetuse haldajad nõuavad riiklike kohtute ja ametiasutuste abi, et tuua peamiselt kasu võlausaldajatele. Territoriaalsus või siseriiklike seaduste kaitsmine teiste riikide seaduste üle on sensitiivne teema, sest see on osa riigi suveräänsuse kontseptsioonist. Antud valdkonnas on arutatakse ka maksejõuetuse lahendamise erinevate lähenemisviiside eeliste ja puuduste üle.

Määrus ei reguleeri riigisisest kohtualluvust, mis tähendab, et olukord, kus maksejõuetusasi allub määruse kohaselt Eesti kohtule peaks reguleerima Eesti seadus. PankrS § 4 lg 2 kohaselt esitatakse pankrotiavaldus kohtule võlgniku üldise kohtualluvuse järgi. TsMS § 79 lg 1 kohaselt võib füüsilise isiku vastu esitada hagi tema elukoha järgi ning juriidilise isiku vastu tema asukoha järgi. TsMS § 79 lg 2 toob välja, et kui füüsilise isiku elukoht ei ole teada võib tema vastu esitada hagi tema viimase teadaoleva elukoha järgi. Liin (2017, lk 4) sõnul ei kattu see Eesti kohtualluvuse regulatsiooni määruse artikli 3 lõikes 1 sätestatud põhimenetluse kohtualluvuse regulatsiooniga. Määrus sätestab põhimenetluse kohtualluvuse selle järgi, kus on võlgniku põhihuvide kese. Sellest tulenevalt võib tekkida probleeme riigisisese kohtualluvuse määramisega sellistes olukordades, kus võlgniku põhihuvide kese on Eestis, aga võlgniku elukoht on mõnes teises riigis. Liin (2017, lk 4-5) selgitab, et üldjuhul peaksid võlgniku põhihuvide kese ning elukoht jääma samaks, kuid võib ette tulla olukordi, kus see nii ei ole. Samuti on kohtualluvuse regulatsioon teiseste ehk territoriaalsete menetluste puhul erinev. Määruse artikli 3 lõike 2 puhul saab teisese menetluse algatada riigis, kus on võlgniku tegevuskoht. Ka pankrotihalduriga (2019) läbiviidud intervjuus tõdes haldur, et kohtualluvuse kindlaksmääramine võib osutada mõnel juhul keeruliseks. Intervjuus sõnas, et kohus peab olema veendunud, et põhihuvide kese on piisavalt selgelt ära määratletud. Samuti toob välja, et põhihuvide kese kindlaksmääramisel tuleb lähtuda, kus asub võlgniku vara, kohustused ning tihtipeale ka töötasud. Tähtis on ära näidata, mis seob isikut teatud liikmesriigiga. Pankrotihaldur (2019) peab olukorda probleemseks eelkõige siis, kui võlgnik ise ei tunnista oma põhihuvide keset või mõnes muus liikmesriigis on pankrotimenetlus juba algatatud või välja kuulutatud.

Pankrotihaldur (ekspertintervjuu, 28.02.2019) toob välja võimalikud lahendused antud probleemile. Ta pakub, et pankrotiasjade kohtualluvuse regulatsiooni võiks muuta nii, et kohtualluvuse määratlus läheks kokku määruses sätestatuga. Samuti lisas, et võiks ka täiendada praegu olemasolevaid pankrotiasjade kohtualluvuse sätteid uute regulatsioonidega. Siis peaks määruse järgi pankrotiasi alluma Eesti kohtule ka sellisel juhul, kui võlgniku elukoht ei asuks Eestis. Võrreldes varasema määrusega ei ole kohtualluvuse regulatsiooni uuesti sõnastatud määruses muudetud. Pankrotihalduri (ekspertintervjuu, 28.02.2019) sõnul pole praktiliste juhtumite puudumise tõttu siiani ka riigisisese kohtualluvuse reguleerimist vajalikuks peetud. Kohtualluvuse määramise probleemi on võimalik lahendada kas tõlgendades määruses sisalduvaid rahvusvahelisi kohtualluvuse sätteid ka siseriikliku kohtualluvust määravalt või alternatiivselt pankrotiasja allumisega Harju Maakohtule TsMS § 72 alusel. Kui probleemi lahendada esimese meetodiga tuleb arvesse võtta asjaolu, et määrus ei reguleeri tegelikult riigisisest kohtualluvust vaid üksnes rahvusvahelist, mis tuleneb määruse põhjenduspunktist 26 ning artiklist 3. Teise meetodi kohaselt, kus maksejõuetusmenetlusasi allub Eesti kohtule oleks õiguslikult korrektne, kuid siinkohal tuleks jälgida, kus asub võlgniku põhihuvide kese või tegevuskoht.

Pankrotiasjade kohtualluvuse regulatsiooni muutmine nii, et kohtualluvuse määratlus ühtiks määruses sätestatuga on pankrotihalduri (ekspertintervjuu, 28.02.2019) sõnul vajalik selleks, et kohtutes oleks paremini tagatud määruse õige kohaldamine. Tulemus oleks õige isegi siis, kui tähelepanuta peaks jääma asja piiriülene iseloom ning kohaldatakse Euroopa Liidu õiguse asemel hoopis Eesti õigust. UNCITRAL § 19 on soovitusel 13 välja toonud, et maksejõuetusõiguses tuleks selgelt kajastada kohus, kelle pädevusse kuulub maksejõuetusmenetluse algatamine ning läbiviimine, sealhulgas menetluse käigus tekkinud küsimused. Lisaks on UNCITRAL soovitustes välja toodud, et kohtualluvuse määramise aluseks võiks olla ka võlgniku põhihuvide kese. Liin (2017, lk 5) aga toob antud lahenduse kohta vasturääkiva asjaolu, kus piiriülese elemendiga maksejõuetusmenetlusi on tõenäoliselt palju vähem kui piiriülese elemendita menetlusi. Seega toimuks muudatus üksnes väheste juhtude pärast siiani toimunud regulatsioonile. Lisaks argumenteerib veel, et määruses kohtualluvuse alusena välja toodud võlgniku põhihuvide keskme ja tegevuskoha määratlemine võib praktikas osutada oluliselt keerulisemaks kui võlgniku elukoha kindlakstegemine.

Viimaseks võimalikuks lahenduseks riigisisese kohtualluvuse probleemi lahendamiseks oleks täiendada hetkel kehtivaid pankrotiasjade kohtualluvuse sätteid uute regulatsioonidega. Uued regulatsioonid peaksid reguleerima selliseid olukordi, kus määruse järgi allub pankrotiasi Eesti kohtule, kuid võlgnik ei oma Eestis elu- või asukohta. Liin (2017, lk 5) pakub välja, et selline säte oleks võimalik lisada hetkel kehtiva Pankrotiseaduse § 4 sisalduvale kohtualluvuse regulatsioonile ning võiks kattuda määruses sisalduvate kohtualluvuse määramise alustega. Liin (2017, lk 5) toob välja sätte sisu järgmiselt: "Seega võiks sätte sisu olla, et juhul, kui pankrotiasi allub määruse art 3 lg 1 järgi Eesti kohtule, kuid võlgniku üldine kohtualluvus ei ole Eestis, allub pankrotiasi kohtule, mille tööpiirkonnas on võlgniku põhihuvide kese ning kui asi allub Eesti kohtule määruse art 3 lg 2 alusel, siis kohtule, kus on võlgniku tegevuskoht." Liini ettepanekuga nõustub ka autor, sest sarnaselt on antud küsimus lahendatud Saksamaa õiguses, mis on Eesti pankrotiõiguse aluseks. Samas ei ole kohtualluvuse regulatsiooni Saksa õigusest veel täielikult üle võetud. Ka Liin (2017, lk 5-6) toob välja, et kuigi Saksamaa pankrotiseaduse § 3 lõike 1 esimese lause määratleb pankrotiasja kohtualluvuse sarnaselt Eesti Pankrotiseaduse § 4 lõikega 2, sätestab teine lause erinormi, mille kohaselt kui võlgnik iseseisva majandustegevuse kese on mõnes teises kohas, siis tuleb ka kohtualluvuse määramisel lähtuda sellest. Seega on Saksamaa riigisisese kohtualluvuse normid sisuliselt maksejõuetusmenetluse määrusega rohkem seotud Eesti Pankrotiseaduses sätestatule.

Ka Guo (2018, p. 22) tõdeb, et endiselt esinevad probleemid kohtualluvuse määramisega piiriüleises pankrotimenetluses. Tema sõnul tasakaalustamiseks huvide konflikti efektiivse ülemaailmse resolutsiooni ja kohalike huvide kaitse vahel peaks piiriülestes küsimustes rakendama modifitseeritud universaalsuse printsiipi. Lahenduseks toob välja, et liikmesriigi võim peaks haarama menetluses juhtiva rolli ning teiste menetluste kohtud keskenduma oma riigi huvide kaitsmisele. Liikmesriigi kohus peaks üksinda algatama esmase menetluse ning teiste riikide kohtud saavad samal ajal paralleelselt algatada soovitud arvu teiseseid menetlusi.

Teiseks suuremaks maksejõuetusmenetluse määruse rakendamise seotud probleemiks on pankrotiasjaga seotud hagide kohtualluvus. Määruse artikli 6 lg 1 alusel alluvad maksejõuetusmenetlusega tihedalt seotud hagid selle liikmesriigi kohtule, mille territooriumil on maksejõuetusmenetlus artikli 3 kohaselt algatatud. Eestis reguleerib

maksejõuetusmenetlusega seotud hagide kohtualluvust Pankrotiseadus § 106 lõige 4, mille kohaselt nõuete tunnustamise vaidluse läbivaatamine allub pankrotiasja läbivaatavale kohtule. Lisaks sätestab TsMS § 98 vastuhagi ja iseseisva nõudega kolmanda isiku hagi kohtualluvuse ning § 98¹ kohtualluvuse pankrotimenetluses. Liin (2017, lk 6) selgitab, et mõlema seaduse sätted annavad õiguse pankrotimenetlusega seotud hagid esitada pankrotiasja menetlevale kohtule. See tähendab, et olukorras, kus pankrotimenetlus on Eestis juba algatatud, ei tohiks küsimusi tekkida antud hagide riigisisese kohtualluvuse määramisel. Siiski esineb nende kohtualluvuse sätete osas probleemkohti, mille lahendamiseks tuleks muuta hetkel kehtivat õigust.

Hagide kohtualluvuse sätete osas võib välja tuua kaks probleemi. Esimeseks probleemkohaks on PankrS § 106 lg 4 ja TsMS § 98 lg 1 teise lause omavaheline vastuolu. PankrS sätestab nõude tunnustamise hagide puhul erandliku kohtualluvuse pankrotiasja läbivaatavale kohtule, TsMS seevastu sätestab valikulise kohtualluvuse. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku kommentaarides on jõutud seisukohale, et kohaldada tuleks PankrS § 106 lõiget 4 kui erisätet. Samas argumenteerib Liin (2017, lk 6), et kuna mõlema sätte detailsusaste on sama, ei saa neil olla üld- ja erinormi vahekorda. Kohaldada tuleks hilisemat seadust, antud juhul TsMS § 98. Segaduste vältimiseks on siiski asjakohane selgelt määratleda, kas pankrotimenetlusega otseselt seotud hagide kohtualluvus peaks olema valikuline või erandlik.

Teise probleemkohana pakub Liin (2017, lk 7) lisada PankrS § 4 viite TsMS § 98 regulatsioonile või üldisemalt nimetatud seaduse kohtualluvuse sätetele. Seda eelkõige lähtudes UNCITRAL seadusandliku pankrotiõiguse juhise §-s 19 sisalduvatest soovistest, kus on välja toodud, et selline muudatus tagaks menetlusosaliste jaoks regulatsiooni lihtsuse ning läbipaistvuse. Kui säilitada PankrS § 106 lõikes sisalduv regulatsioon, siis võiks kaaluda selle lisamise PankrS § 4 alla, et kõik kohtualluvuse sätted Pankrotiseaduses oleksid koondatud ühte kohta.

Kui seni on käsitletud Eesti pankrotiasja kohtualluvust puudutavaid probleeme, siis mitmeid küsimusi on tekkinud seoses teises liikmesriigis tehtud pankrotiasja kohtualluvust puudutava kohtulahendiga. Olukorras, kus mõnes teises liikmesriigis on algatatud esmane maksejõuetusmenetlus määruse artikli 3 lõike 1 kohaselt, tuleb seda menetlust sama õigusloome artikli 19 järgi Eestis tunnustada. Pankrotihaldur (ekspertintervjuu,

28.02.2019) selgitab siinkohal, et teise liikmesriigi kohtualluvuse kontroll on välistatud ning seega ka põhimenetluse algatamine Eestis. Sama põhimõtet on kinnitanud ka Euroopa Kohus. Kui põhimenetlus on algatatud teises liikmesriigis, tuleb Eestis TsMS § 371 lõike 1 punktide 2 ja 5 alusel põhimenetluse algatamisest keelduda. Näitena võib tuua Saksamaa, kus riigisiseses seaduses vastav regulatsioon on eraldi üle korratud, kuid Eesti kehtiv õigus on selles küsimuses piisavalt selge ning antud seaduse täiendamine või muutmine vajalik ei tundu.

Liin (2017, lk 7) on püstitanud antud probleemile küsimuse, kui Eestis on võimalik algatada teisene menetlus, kas ja millistel tingimustel saab sellises olukorras teise menetluse algatada. Antud olukorda võib olla vajalik reguleerida. Võrdlusena toob välja, et Saksamaal toimub teise menetluse algatamine automaatselt, kui eeldused selleks on täidetud. Saksamaa lahendus olukorrale ei pruugi olla mõistlik, sest teise menetluse õiguslikud tagajärjed on põhimenetluse omadest erinevad. Kehtivat õigust võiks täiendada ja sätestada nii, et kohtul on kohustus sellisel juhul küsida pankrotiavalduse esitanud menetlusosalise seisukohta menetluse jätkamise kohta. Üksnes siis, kui menetlusosaline soovib teise menetluse algatamist ning määruse artikli 3 lõike 2 eeldused sellise menetluse algatamiseks on täidetud, saab kohus algatada teise menetluse. Sellise tegutsemisega saaks vältida asjatult teise menetluse alustamist, kui pankrotiavalduse esitanud isik peab võimalikuks oma huvide kaitse, kas teises liikmesriigis algatatud põhimenetluses või siis leiab, et teise menetluse algatamine ei ole mõnel teisel põhjusel tema huvides. Liin (2017, lk 7) juhib ka tähelepanu sellele, et määruse artikli 19 lõikes 1 sisalduvat sõna "jõustunud" ei saa tõlgendada lähtudes siseriiklikus õiguses lahendi jõustumise sätetest. Antud sõna määrukses selles osas on pigem eksitav. Võrreldes saksa- või inglisekeelse määruse sõnastust võib järeldada, et tunnustamisele kuuluvad maksejõuetusmenetlust algatavad kohtulahendid alates sellest hetkest, kui neil on õiguslik toime.

Liin (2017, lk 7) tõstatab ka teise küsimuse, mille reguleerimist kaaluda. Selleks on olukord, kus mõne teise liikmesriigi kohus on keeldunud põhimenetluse algatamisest viidates sellele, et võlgniku põhihuvide kese asub Eestis. Määrus ei reguleeri selgesõnaliselt, et selline teise liikmesriigi kohtulahend oleks kohtualluvuse osas Eestile siduv. Võrdlusena toob Liin (2017, lk 7) näite, kus saksa õiguse kohaselt ei ole kohtul õigust keelduda asja menetlemisest sellel põhjusel, et kohtualluvus on teises liikmesriigis, kus regulatsiooni mõte on vältida võimalikke kohtualluvuse kitsaskohti. Sarnane

regulatsioon on ka Eesti õiguses TsMS § 76 lõikes 4 ette nähtud riigisiseste kohtualluvusvaidluste puhuks. Liin (2017, lk 7) selgitab, et antud regulatsioon kaitseb isikute õigust kohtusse pöörduda, et see ei saaks kahjustada, siis kui ükski kohus asja menetlusse ei võta. Seega võivad täiendused kohtualluvuse regulatsiooni lünkade ärahoidmiseks olla põhjendatud ning vajalikud. Tähelepanu tuleb pöörata aga sellele, kas määrus üldse võimaldab selliseid täiendusi. Nimelt toob Liin (2017, lk 7) välja, et määrukses on selgelt rõhutatud õige kohtualluvuse määramise olulisust. Seega oleks täienduste kooskõla määruksiga küsitav, kui selle tulemusena peaks kohus menetlema asja, mille puhul võlgniku põhihuvide kese Eestis ei asuks. Kokkuvõttes võiks põhimenetluse algatamisest keeldumisel kehtiva õiguse täiendamine olla küll mõistlik, kuid nagu eeltoodud võib see viia olukorrani, kus Eesti kohus peaks menetlema pankrotiasja, mis Eestile ei allu. Seega aga ei ole põhimenetluse algatamisest keeldumise juhtude jaoks täienduste tegemine arvatavasti otstarbekas.

Probleemid ei pruugi tekkida vaid põhimaksejõuetusmenetluse algatamisel, vaid ka teise ehk territoriaalsete menetluste algatamisel. Teiseste maksejõuetusmenetluste algatamise kord on toodud määrukses artikli 3 lõikes 2. See võimaldab olukorras, kus võlgniku põhihuvide kese asub mõne teise liikmesriigi territooriumil algatada liikmesriigis maksejõuetusmenetluse sellisel juhul, kui antud liikmesriigis asub võlgniku tegevuskoht. Määrukses artikli 3 lõikes 4 sätestatud tingimustel saab nimetatud teise menetluse algatada ka enne esmase maksejõuetusmenetluse algatamist. Pankrotihalduri (ekspertintervjuu, 28.02.2019) sõnul mõlemal juhul piirdub menetlus vaid võlgniku varaga, mis asub selle liikmesriigi territooriumil. Eesti Pankrotiseaduses antud territoriaalset piirangut pandud ei ole. Samas on teise maksejõuetusmenetlusega seotud erisused reguleeritud suuremas osas määruksiga. Määrus on otsekohaldav ning seega ei vaja nimetatud punktid Eesti seadusesse tervikuna ümberkirjutamist. Siiski võiks kaaluda teatud muudatuste vajalikkust näiteks selles osas, milles määrukses on jäetud mõni küsimus riigisisese õiguse lahendamata või kus sätted Pankrotiseaduses aitaksid selgemini tagada menetlusosaliste õiguskindluse.

Nagu eelnevalt mainitud, saab määrukse järgi Eesti õiguses maksejõuetusmenetluse algatamiseks pidada pankrotihalduri nimetamist. Pankrotiseaduse § 15 lõige 1 sätestab, et kui pankrotiavaldis on võetud menetlusse, otsustab kohus kümne päeva jooksul ajutise pankrotihalduri nimetamise, tehes selle kohta määrukse. Seega on kohtule ajutise pankrotihalduri nimetamiseks kehtestanud üpris lühikene tähtaeg. Et tagada võlgniku

ärakuulamisõigus on nimetatud seaduse § 16 lõike 1 järgi võimalik osaleda ajutise pankrotihalduri määramiseks korraldatud eelistungil. Liin (2017, lk 13) toob välja, et kui olukorras, kus mõnes teises liikmesriigis on algatatud esmane maksejõuetusmenetlus ja näiteks Eesti alustatakse teisene maksejõuetusmenetlus, siis on määruse artikli 38 lõike 1 järgi Eesti kohtul kohustus teavitada esitatud pankrotiavaldusest viivitamata põhimaksejõuetusmenetluse pankrotihaldurit või käsutusõiguse säilitanud võlgnikku. Võlgnikule tuleb anda võimalus esitada vastuväiteid esitatud avalduse kohta. See annab siseriikliku õiguse järgse võlgniku ära kuulamise. Kui võtta arvesse asjaolu, et tegemist on teises liikmesriikides asuvate füüsiliste või juriidiliste isikutega on seega tõenäoline, et vaja on menetlusdokumendid tõlkida. Liin (2017, lk 13) toob seejuures välja, et Pankrotiseaduses § 15 lõikes 1 sätestatud 10 päevane tähtaeg võib olla liiga lühike, et põhimenetluse pankrotihalduril oleks ka tegelik võimalus menetluses enda seisukohta avaldada. Lisaks võib põhimenetluse pankrotihalduri kohtuistungile ilmuma nõudmine olla liiga koormav. Praktikas võib antud probleem olla lahendatav ka läbi videokonverentsi istungi, kuid siiski oleks mõistlikum sätestada põhimenetluse pankrotihaldurile võimalus ka kirjalikult oma seisukoht esitada. Seega pakub Liin (2017, lk 13) välja lisada Pankrotiseadusesse § 15 sätte, mille kohaselt oleks ette nähtud esmase maksejõuetusmenetluse pankrotihaldurile või käsutusõiguse säilitanud võlgnikule pikem tähtaeg oma seisukohtade esitamiseks. Samuti lubada esitada oma seisukoht ka kirjalikult. Sätet saaks kohaldada sellises olukorras, kui algatav menetlus on määruse tähenduses teisene. Lisaks on esitatud ka arvamusi, mille kohaselt teise menetluse algatamise puhul ei ole ajutise pankrotihalduri nimetamine isegi vajalik. Liin (2017, lk 13) selgitab, miks antud seisukoht ei pruugi olla asjakohane kõikidel juhtudel. Määruse artikli 34 järgi ei ole üldjuhul teise menetluse algatamisel vajalik kontrollida võlgniku maksejõuetust kui tegemist on põhimenetluse algatamise eeldusega. Seevastu põhimenetluse eeldus ei pruugi alati olla võlgniku maksejõuetus, vaid hoopis tulevikus tekkiv makseraskus. Teise menetluse algatamisel ei ole ajutise halduri nimetamine ka ebamõistlik, sest võlgniku maksejõuetuse hindamine täidab ka teisi ülesandeid. Näiteks selgitab välja, millised on võlgniku varad ning kohustused Eesti riigi territooriumil. Ajutise pankrotihalduri nimetamine teise menetluse käigus ei pruugi vajalik olla siis, kui halduri ülesannete täitmise saab tagada ka koostööd esmase menetlus pankrotihalduriga. Lähtudes eelnevast, võiks lisaks kaaluda ka võimalust jätta kohtul teise menetluse algatamisel ajutine haldur nimetamata. Seda juhul, kui kohus peab seda efektiivseks ning ajutise halduri ülesannete täitmise võib saavutada ka koostöös esmase menetluse halduriga.

Määruse artikli 37 lõike 1 punkti a kohaselt võib avalduse teisese menetluse algatamiseks esitada ka esmase menetluse haldur. PankrS § 9 lõikes 3 on sätestatud, et lisaks võlgnikule ning võlausaldajatele, võib pankrotiavalduse esitada ka kolmas isik, mis viitabki näiteks eelnevalt väljatoodud esmase menetluse haldurile. Liin (2017, lk 13) arvates, võib seda sätet pidada piisavaks. Ta toob välja ka, et üldreeglina peaks põhimenetluse pankrotihaldur ära näitama ainult selle, et teises liikmesriigis on algatatud esmane menetlus. Lisaks, et ta on määruse järgi loetud pankrotihalduriks ning selle, et määruse artikli 2 lõike 2 kohaselt saab Eestis teisese menetluse algatada. On võimalik, et esmase menetluse algatamise eeldus ei ole võlgniku tuvastatud maksejõuetus, siis lisaks peaks olema avalduses välja toodud, kas esmases menetluses on võlgniku maksejõuetus tuvastatud. Liin (2017, lk 13) toob veel välja, et kui seda tehtud ei ole, tuleks kaardistada võlgniku maksejõuetus või muu hetkel kehtivas õiguses ette nähtud pankrotimenetluse algatamise eeldus ning haldur ei pea välja tooma asjaolusid, mis näitavad, et tal on võlgniku vastu nõudeid.

Kokkuvõtteks saab piiriülest pankrotti menetleda siis, kui võlgniku varad ning kohustused asuvad rohkem kui kahes erinevas liikmesriigis või kui võlgnik on rohkem kui ühe riigi maksejõuetusõiguse subjektiks. Euroopa tasandil on piiriülese menetlemisega seonduv koondatud uuesti sõnastatud maksejõuetusmenetluse määrusesse. Kuigi uuesti sõnastatud maksejõuetusmenetluse määrus lahendas võrreldes eelneva määrusega mitmeid probleeme, on siiski tekkinud erinevaid määrusega seotud küsimusi. Üheks probleemiks on riigisisene kohtualluvus, mida määrus ei reguleeri. Seega tekivad vastuolud määruse ning siseriikliku õiguse vahel. Selle lahenduseks võib pakkuda täiendada hetkel kehtivaid pankrotiasjade kohtualluvuse sätteid uute regulatsioonidega. Lisaks või pidada suureks probleemiks maksejõuetusmenetluse määruse rakendamisel pankrotiasjaga seotud hagide kohtualluvust. Nii määruse kui ka Eesti siseriikliku seaduse kohaselt alluvad pankrotimenetlusega seotud hagid selle liikmesriigi kohtule, mille territooriumil on menetlus algatatud. Siiski ilmnevad Eesti seaduste vahel vastuolud. Antud probleemi segaduste vältimiseks tuleks määratleda, kas pankrotimenetlusega otseselt seotud hagide kohtualluvus peaks olema valikuline või erandlik.

KOKKUVÕTE

Ühiskonna globaliseerumise ning rahvusvahelise kaubanduse areng toob üha enam endaga kaasa nii ettevõtteid kui ka füüsilisi isikuid, kes tegutsevad rohkem kui ühes riigis. See omakorda suurendab ebaõnnestumise riski, mis võib lõpuks viia piiriülese pankrotimenetluseni. Sellise ülemaailmse valdkonna haldamiseks ei piisa enam siseriiklikest õigusaktidest vaid kasutusele tuleb võtta rahvusvahelised regulatsioonid. Siiski ei pruugi antud regulatsioonid kokku minna iga riigi seadustega, mistõttu võib tekkida erinevaid probleeme.

Lõputöö teema aktuaalsus tuleneb 20. mail 2015 uuesti sõnastatud 2015/848 maksejõuetusmenetluse määrusest ning antud määruse rakendamisega kaasnevatest probleemidest.

Teemat võib pidada uudseks, sest autorile teadaolevalt ei ole varem rakenduskõrghariduse lõputöös käsitletud piiriülest pankrotimenetlust uuesti sõnastatud maksejõuetusmenetluse määruse näitel või sellega kaasnevaid probleeme. Lõputöös selgitati peamised probleemid ning pakuti välja võimalikud lahendused.

Lõputöö probleemiks on asjaolu, et Euroopa Liidu kehtestatud maksejõuetust reguleeriv määrus on vastuolus mitmete liikmesriikide kohalike seadustega. Samuti ei reguleeri määrus kõiki piiriüleses pankrotimenetluses ilmnevat küsimusi, mistõttu esinevad praktikas erinevad probleemid menetluse efektiivselt lahendamiseks.

Lõputöö eesmärgiks oli selgitada välja peamised probleemid piiriüleses pankrotimenetluses. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks püstitati neli uurimisülesannet.

Esimeseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade pankrotimenetlusest üldiselt. Pankrot on võlgniku kohtumäärusega väljakuulutatud maksejõuetus. See tähendab, et võlgniku kohustusi ei ole enam võimalik tema vara arvelt rahuldada. Pankroti avalduse võib teha nii võlgnik, kui ka harvemal juhul tema võlausaldajad. Pankrotimenetluse eesmärgiks on rahuldada kõikide menetluses osalevate isikute nõuded realiseerides võlgniku vara.

Menetluse keskseks organiks on pankrotihaldur, kellel on õigus teha toiminguid võlgniku varaga. Pankroti väljakuulutamise eelduseks on võlgniku tõestatud maksejõuetus.

Teiseks uurimisülesandeks oli selgitada nõudeid pankrotimenetluses. Pankrotimenetluses on oluline tähtsus pankrotivõlausaldaja nõuetel. Menetluses osalemise eelduseks on võlaandja nõude esitamine kahe kuu jooksul pankrotiteate avaldamisest Ametlikes Teadaannetes. Nõuded esitatakse pankrotihaldurile ning kaitstakse võlausaldajate üldkoosolekul. Mida suurem on võlausaldaja nõue, seda suurem on tal koosolekul saada enda kasuks soodsam otsus. Nõue on kaitstud kui sellele vastuväiteid ei esitata. Üldkoosolekul on võimalik kaitsta ka pandiõiguseid. Võlausaldajate nõuete rahuldamiseks selline võlgniku vara, millele seadusest tulenevalt ei või pöörata sissenõuet. Nendeks on näiteks võlgniku isiklikud asjad või majapidamistarbed.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli tuua välja erisused piiriüleses pankrotimenetluses. Rahvusvahelise turu reguleerimiseks ei piisa siseriiklikest seadustest. Selleks töötas 2000. aastal Euroopa Liidu Nõukogu välja maksejõuetusmenetluse määruse, mida 2015. aastal täiendati. Maksejõuetusmenetluse määrus on vahetult kohaldatav kõikidele Euroopa Liidu liikmesriikidele, välja arvatud Taani. Määruse loob liikmesriikide vahel piiriülese pankrotimenetluse ühtsed reeglid, mis põhinevad koostöö ja vastastikuse tunnustamise põhimõtetel. Määrus ei asenda siseriiklikke seadusi, vaid selle eesmärgiks on lahendada tekkinud probleeme siis, kui võlgniku pankrot on välja kuulutatud ühes liikmesriigis, kuid tema varad või tegevuskoht on mujal. Mitmes erinevas liikmesriigis tegutseva võlgniku puhul on pankrotimenetlust võimalik läbi viia kas universaalsuse või territoriaalsuse põhimõtetest lähtuvalt. Universaalsuse printsiibi kohaselt peab pankrotimenetlus toimuma vaid võlgniku asukohariigis, territoriaalsuse printsiibi kohas seal, kus asuvad võlgniku varad. Lisaks jagatakse piiriülesed menetlused omakorda esmasteks ehk põhimaksejõuetusmenetlusteks ning teisesteks menetlusteks.

Neljandaks uurimisülesandeks oli analüüsida peamiseid probleeme piiriüleses pankrotimenetluses. Selleks uuriti asjakohaseid teadusartikleid ning viidi läbi ekspertintervjuu. Analüüsi tulemusena selgus, et suurim probleem piiriüleses pankrotimenetluses on kohtualluvuse määramine. Näiteks on tänapäeval enamuste maksejõuetusmenetluste probleemkohaks see, et nad ei kuulu ühe kohtualluvuse pädevusse. Määrus kohtualluvust ei reguleeri, mistõttu on see antud siseriiklike

regulatsioonide pädevusse. Siinkohal esineb vastuolu määruse ning kohaliku seaduse vahel. Määrus sätestab põhimenetluse kohtualluvuse selle järgi, kus asub võlgniku põhihuvide kese, kohalik seadus aga sätestab, et võlgniku vastu võib esitada hagi tema viimase teadaoleva elukoha järgi. Sellest tulenevalt võib tekkida probleeme riigisisese kohtualluvuse määramisega sellistes olukordades, kus võlgniku põhihuvide kese on näiteks Eestis, kuid elukoht asub mõnes teises riigis. Probleemi lahenduseks pakuti välja muuta pankrotiasjade kohtualluvuse regulatsiooni tervikuna nii, et kohtualluvuse määratlus läheks kokku määruses sätestatuga või täiendada praegu olemasolevaid pankrotiasjade kohtualluvuse sätteid uute regulatsioonidega, kus määruse järgi alluks pankrotiasi Eesti kohtule ka siis, kui võlgniku elukoht ei asuks Eestis.

Selleks, et lahendada lõputöö probleem, tuleks kohalikes seadustes viia sisse olulised muudatused või täiendused, mis tagaksid määruse ühtse tõlgendamise ning maksejõuetusmenetluste efektiivsema lahendamise. Seega võiks tulevikus lõputöö probleemile pakutud lahendusi detailsemalt uurida, et seaduses viidaks sisse võimalikud täiendused.

SUMMARY

The globalization of society and the development of international trade are increasingly bringing both businesses and natural persons operating in more than one country. This, in turn, increases the risk of failure, which may eventually lead to cross-border bankruptcy proceedings. Domestic laws are no longer sufficient to manage such a global area, but organized international regulations must be involved. However, these regulations may not coincide with the laws of each country, which may cause various problems.

The graduation thesis has been written on the topic “Problems in Cross-border Bankruptcy Proceedings”. It has been written in Estonian and consists of 47 pages. The number of sources used is 27 and the list includes scientific articles, professional literature and expert interview. All the sources have been referred to in the text.

The thesis concentrates on the problem that the European Union Insolvency Regulation is in conflict with the local laws of several Member States. Also, the Regulation does not regulate all issues arising in cross-border bankruptcy proceedings. Therefore, occurs different problems for efficient resolution of bankruptcy proceedings.

The aim of the thesis is to find out the main issues in cross-border bankruptcy proceedings. In order to achieve the aim, the thesis includes the following research tasks:

1. To give an overview of bankruptcy proceedings in general.
2. To give an overview of the claims in bankruptcy proceedings.
3. To give an overview of the specificities of cross-border bankruptcy proceedings.
4. To analyze the problems in cross-border bankruptcy proceedings.

As a result of the analysis, the main problem in cross-border bankruptcy proceedings was the determination of jurisdiction. For instance, the matter with most insolvency proceedings today is that they do not belong under one jurisdiction. The Regulation does not regulate jurisdiction, so it is left to local laws. Hence, there is a conflict between the Regulation and local law. The Regulation establishes jurisdiction by the location of center of main interest. Local law, in contrast, provides action against the debtor with last known place of residence. As a result, there may appear problems in determining domestic jurisdiction in

situations where the center of main interest is in Estonia, but the residence is located in another country. As a solution, it is reasonable to change the regulation on jurisdiction in bankruptcy in general, so that the definition of jurisdiction coincides in Regulation and in local laws.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- Alekand, A., 2004. *Sundtäitmis- ja pankrotiõigus*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Anon., 2012. *Komisjoni talituste töödokument mõjuhinna kommenteeritud kokkuvõte* [Võrgumaterjal] Leitav: http://publications.europa.eu/resource/cellar/60d78f0c-dc98-4ec4-a10c-7b3b5bc6cd25.0004.02/DOC_1 [Kasutatud 16.01.2019].
- Arvisto, M., & Saarma, T., 2001. Nõuded pankrotimenetluses: vaidlused nõuete tunnustamise ja võlausaldajate üldkoosolekul häälte andmise üle. *Juridica*, X, lk 733-740.
- Bernardo, P-J., 2012. Cross-Border Insolvency and the Challenges of the Global Corporation: Evaluating Globalization and Stakeholder Predictability through the UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency and the European Union Insolvency Regulation. *Ateneo Law Journal*, 56(4), pp. 799-833.
- Bernstein, S., Colonnelli, E., & Iverson, B., 2019. Asset allocation in bankruptcy. *The Journal of Finance*, 74(1), pp. 5-53.
- Bork, R., 2017. The European Insolvency Regulation and the UNCITRAL Model Law on Cross-Border Insolvency. *International Insolvency Review*, 26(3), pp. 246-269.
- Euroopa Liidu Teataja, 2015. *Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2015/848, 20. Mai 2015, maksejõuetusmenetluse kohta (uuesti sõnastatud)*. Määrus. ELT L 141, 05.06.2015, lk 19–72.
- Foerste, U., 2018. *Pankrotiõigus*. Tallinna Raamatutrükikoda trükk. Tallinn: Juura.
- Guo, S., 2018. Cross-border Resolution of Financial Institutions: Perspectives of International Insolvency Law. *Norton Journal of Bankruptcy Law and Practice*, 27(5), pp. 1-34.
- Justiitsministeerium, 2016. *Maksejõuetusõiguse revisjoni läbiviimise detailne tegevuskava (2016-2019)*. [Võrgumaterjal] Leitav:

https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/maksejouetusoiguse_revisjoni_tegevuskava.pdf [Kasutatud 13.01.2019].

Justiitsministeerium, 2011. *Justiitsministeerium hakkab tegelema piiriülese pankroti ja pärandvara pankroti küsimustega*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.just.ee/et/uudised/justiitsministeerium-hakkab-tegelema-piiriulese-pankroti-ja-parandvara-pankroti-kusimustega> [Kasutatud 13.09.2019].

Jürgenson, K. & Torga, M., 2015. Maksejõuetusmenetluse (uuesti sõnastatud) määrus – samm tervendamise ja rahvusvahelise koostöö suunas. *Juridica*, IX, lk 624-635.

Liin, S., 2017. *Maksejõuetusõiguse revisjon analüüs-kontseptsioon piiriülene maksejõuetusmenetlus*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/susann_liin_analuus-kontseptsioon_piiriulene_maksejouetusmenetlus.pdf [Kasutatud 13.01.2019].

Mevorach, I., 2018. *The future of Cross-border Insolvency: Overcoming Biases and Closing Gaps*. Oxford University Press.

Mohan, S. Chandra., 2012. Cross-border Insolvency Problems: Is the UNCITRAL Model Law the Answer? *International Insolvency Review*, 21(3), pp. 199-223.

Ooi, M. S. L., 2017. Cross-border Insolvency and its Threat to International Trade: Proposal for a Comprehensive UNCITRAL solution. United Nations Commission on International Trade Law Congress. *United Nations Commission on International Trade Law*, pp. 1-10.

Pankrotiseadus (2004) RT I, 31.05.2018, 30

Saarma, T., 2008. Pankrotimenetluse põhimõtted. *Juridica*, VI, lk 351-358.

Tsiviilkohtumenetluse seadustik¹ (2006) RT I, 07.12.2018, 27

Täitemenetluse seadustik (2006) RT I, 29.06.2018, 54

UNCITRAL, 2005. *Legislative Guide on Insolvency Law*. New York: United Nations. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf [Kasutatud 16.02.2019].

Varul, P., Tohvri, H. & Laarmaa, M., 2004. Piiriülene pankrotimenetlus. *Juridica*, IV, lk 243-251.

Varusk, M., 2009. *Olulised mõisted pankrotimenetluses (2)*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/merike_varusk_pankrotimenetluse_moist_eid_2.pdf [Kasutatud 12.09.2019].

Viimsalu, S., 2011. *The Meaning and Functioning of Secondary Insolvency Proceedings*. Tartu University Press.

Viimsalu, S., 2008. Piiriülese maksejõuetusmenetluse õiguslikud küsimused. *Juridica*, VI, lk 415-424.

Õunpuu, A., 2005. Põhimaksejõuetusmenetluse algatamise probleeme. *Juridica*, VII, lk 475-487.

Äriseadustik¹ (1995) RT I, 28.02.2019, 10

Lisa 1. Intervjuu küsimused pankrotihaldurile

1. Kas või kui palju olete ise kokku puutunud piiriülese pankrotiga?
2. Kas menetluses võib ette tulla olukordi, mida määrus ei sätesta?
3. Kas mõiste põhihuvide keese on uuesti sõnastatud määrusega piisavalt määratletud ning probleeme sellega ei teki?
4. Probleemid menetluse algatamise pädevuse kindlaksmääramisel.
5. Mis probleemid võivad ilmneda riigisisese kohtualluvusega?
6. Kui võlgnikul on varad Euroopa Liidust väljaspool, kas siis võlausaldajate nõudeid ei ole võimalik täita?
7. Kas ja kuidas mõjutab Brexit piiriülest pankrotimenetlust?